

SAMORZĄD MIEJSKI

MIESIĘCZNIK

ORGAN ZWIĄZKU MIAST POLSKICH
POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU MIAST
I SPRAWOM GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

WYDAWCA: ZWIĄZEK MIAST POLSKICH
REDAKTOR: HENRYK GROTOWSKI

REDAKCJA I ADMINISTRACJA
WARSZAWA MAZOWIECKA 7 TEL 107-11

NIEZBĘDNE W KAŻDEM BIURZE

Najlepsze maszyny do pisania
„UNDERWOOD”

Arytmometry szwedzkie
„Original Odhner”

Zapisujące maszyny do liczenia
„Sundstrand”

ANGIELSKIE POWIELACZE **„ELLAMS'A”**

Polecamy także taśmy, kalki, papiery, woskowce w najlepszych gatunkach
G. Gerlach—Warszawa—Ossolińskich 4.

BIURO

Związku Miast Polskich

WARSZAWA, Mazowiecka 7,
Telefon 107-11

podaje do wiadomości Zarządów miast, poszukujących fachowych pracowników do służby komunalnej, oraz zainteresowanych, poszukujących pracy w dziedzinie samorządu miejskiego, iż dążąc do skupienia całokształtu spraw pracy w gminach miejskich, stale prowadzi dział pośrednictwa pracy, szczegółową ewidencję zgłoszeń obu stron i bezpłatny dział ogłoszeń w „Samorządzie Miejskim”, w specjalnym dziale — pośrednictwa pracy.

SAMORZĄD MIEJSKI

MIESIĘCZNIK

ORGAN ZWIĄZKU MIAST POLSKICH
POŚWIĘCONY SPRAWOM SAMORZĄDU MIAST
I SPRAWOM GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

WYDAWCA: ZWIĄZEK MIAST POLSKICH.

REDAKTOR: HENRYK GROTOWSKI.

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:

WARSZAWA, MAZOWIECKA Nr. 7. TEL. 107-11.

			Ceny ogłoszeń:	
Prenumerata:	kwartalna	Zł. 9	1 Strona za tekstem	Zł. 100
"	półroczna	" 18	½ strony " "	" 50
"	roczna	" 36	1 strona przed tekstem	" 150
Pojedynczy zeszyt miesięczny	"	3	½ strony " "	" 75
			Zewnętrzna strona okładki	" 200
			Wewnętrzna " "	" 180
			Ustępstwo dla miast 10 ⁰ / ₀ .	

Ogłoszenia miast o wakujących stanowiskach w gospodarce miejskiej oraz zgłoszenia na te stanowiska umieszczone będą bezpłatnie w dziale pośrednictwa pracy.

Treść zeszytu listopad 1928 r.

	<i>Str.</i>
1) Edward Kubalski: Policja Państwowa, jej organizacja i stosunek do samorządu	443
2) Inż. Mieczysław Seifert: Bezpieczeństwo i higjena pracy	451
3) L. Wł. Biegeleisen: Reforma administracji komunalnej	458

czos. 3099/8/11.

W. 815/56/291.

Policja Państwowa, jej organizacja i stosunek do samorządu.

Jednym z pierwszych problemów, który należało rozwiązać w Polsce bezwzględnie po przewrocie w r. 1918 i zdobycia Niepodległości Państwowej było zabezpieczenie w całym kraju ładu wewnętrznego i bezpieczeństwa publicznego.

Uczyniły temu zadość w sposób doraźny tworzące się samorządnie w stolicy i większych centralach milicje, straże obywatelskie, kolejowe itp., które — gdy przysły korpusy policji i żandarmerji państw zaborczych — objęły energicznie pieczę nad dworcami, magazynami na kolejach etc. oraz ochronę życia i mienia współobywateli. Działalność tych straży zarówno w Warszawie jak i w innych większych miastach np. Krakowie, ma swoją chlubną kartę w konsolidowaniu się stosunków społecznych i zasługuje niewątpliwie na uznanie i pamięć, którą powinna utrwalić choćby skromna jaka monografia.

Oczywiście bowiem oparta na werbunku, milicja ludowa usankcjonowana dekretemi Naczelnika Państwa z 5/12.1918. Nr. 19 poz. 53 Dz. pp. z dnia 7/2.1919. Nr. 14, poz. 153 — jako prowizorium nie wystarczała, podobnie jak nie mogła wystarczyć częściowa koncepcja *Policji komunalnej*, ujęta dekretem z dnia 3/1.1919 Nr. 5, poz. 98 Dz. pp.

Według tego dekretu Policję komunalną miały organizować Zarządy gmin miejskich, powiatów pod dozorem i zwierzchnictwem Władz państwowych obok istniejącej tu i ówdzie milicji. Utrzymanie obciążać miało w połowie te Gminy, czy Powiaty, a w połowie Państwo. Gminy nadto dostarczać miały lokaliów na pomieszczenie urzędów Policji i starać się o kwatery dla funkcjonariuszy policyjnych.

Te wszystkie paljatywy o charakterze tymczasowości nie mogły jednak utrzymać się na dłuższą metę. Rząd przystąpić musiał corychlej do tworzenia państwowego korpusu policyjnego — a po studjach obrawszy sobie najlepsze, bo angielskie wzory, sprawę wreszcie szczęśliwie zrealizował. Trzeba też od razu przyznać, że z pośród wszystkich instytucyj społecznych najsprawniej i najspieszniej uruchomiono w Polsce: koleje i policję, która po pewnych próbach i wachnieniach stanęła niebawem na wysokości swego zadania.

Rzecz cała znalazła swój prawny wyraz w *ustawie o Policji państwowej* z dnia 1/8.1919 Nr. 61 Dz. pp. Z tą też chwilą wszystkie dawne milicje i policje komunalne zostały ostatecznie zlikwidowane.

Ustawą tą policja postawiona została na właściwej platformie, i to tak mocno, że przepisy te przetrwały prawie 10 lat, aż do wydania nowej ustrojowej ustawy z dnia 6/3.1928 o czym później.

W ustawie tej stwierdzono, że policja jest państwową organizacją służby bezpieczeństwa, wyszkoloną na sposób wojskowy i podległą Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Organizację jej przystosowano do administracyjnego podziału Państwa — dzieląc ją na komendy okręgowe dla (Województw) — powiatowe, komisarjaty w większych miastach i posterunki w gminach. Policja miała być organem wykonawczym władz państwowych i samorządowych, a mieć za zadanie ochronę bezpieczeństwa i porządku społecznego. Przy komendach okręgowych wprowadzono urzędy śledcze dla dochodzenia przestępstw.

Sprawę kosztów rozwiązywał art. 3 w sposób dla miast i samorządów dość uciążliwy, bowiem powiaty i miasta z powiatów wydzielone miały zwracać Państwu $\frac{1}{4}$ wszelkich kosztów utrzymania policji — nie mówiąc już o obowiązku dostarczania za opłatą lokali potrzebnych na pomieszczenie biur i posterunków.

Zasadę powyższą rozwinęły dwa rozporządzenia wykonawcze M. S. W. Pierwsze (z 22/10.1919, Nr. 5, poz. 28 Dz. pp. z 1920) nakłada na powiaty ziemskie i miejskie obowiązek wstawiania odnośnych sum do budżetu z tem, że wspomnianą $\frac{1}{4}$ obliczać należy w połowie stosownie do sumy bezpośrednich podatków państwowych, a w połowie w stosunku do zaludnienia. Drugie rozporządzenie (z 5/3.1923 Nr. 31, Dz. U. R. P. poz. 194) precyzuje rzecz jeszcze bliżej, w ten sposób, że główną sumę ustala Ministerstwo S. W. repartując ją na Województwa — Wojewodowie zaś, względnie w Małopolsce Tymczasowy Wydział Samorządowy rozkładają koszta na powiaty ziemskie i miejskie, względnie miasta o własnym statucie — wedle opodatkowania i zaludnienia — jak poprzednio wspomniano. Rozporządzenie przewidywało także dodatkowy rozkład ewentualnych podwyżek kosztów w sposób jak wyżej. Był to więc ciężar nałożony na samorząd, który zwłaszcza większym miastom dał się uczuć dotkliwie.

Ów zasadniczy ustrój policji państwowej przetrwał szereg lat. Ażeby skończyć już ze sprawami tej organizacji wstępnej podnieść jeszcze należy chronologicznie pewne momenty przemian i rozbudowy, jakim uległa P. P. zwłaszcza w Małopolsce.

A więc w roku 1919, tworzy się tu 3 Komendy okręgowe: krakowska, — przemyska i lwowska (rozporządzenie M. S. W. z 14/11.1919, Nr. 91, poz.

494 Dz. pp.). W roku 1920, rozciąga się ustawę z 1919 organizacji P. P. na 14 powiatów Małopolski Wschodniej, później zaś na 7 dalszych) Dz. U. R. P. z r. 1920 Nr. 20 poz. 107 i Nr. 39 poz. 233). Ze względu na najazd bolszewicki i konieczność obrony Państwa wychodzą przepisy poddające policję ewentualnie pod komendę władzy wojskowej (rozporządzenie z 6/8.1920. Nr. 75 poz. 11 Dz. pp.). Po odparciu jednak nawały znosi się urząd komendanta P. P. dla byłej Galicji, a rozszerza się ilość komend okręgowych na lwowską, krakowską, stanisławowską i tarnopolską (Nr. 82, poz. 574 i Nr. 21, poz. 122 Dz. pp. z r. 1921). Zarys organizacji komend okręgowych i powiatowych ujęło ściślej rozporządzenie M. S. W. z 4/12.1919 Nr. 94 Dz. pp. poz. 507 i 508, w którym także zaznaczono, że przy komendach tych ma istnieć urząd policji śledczej. Pojęcie komend, jako instytucyj odrębnych zniosło rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 27/12.1924 Nr. 114 Dz. pp. poz. 1014 zostawiając jedynie komendanta wojewódzkiego (i analogicznie powiatowego) podległego głównemu komendantowi P. P. co do uzbrojenia, dyscypliny etc., a w sprawach pieczy nad bezpieczeństwem publicznem Wojewodzie.

Oto etapy przez które dochodzimy do ostatniej ustawy ustrojowej P. P. która kondensuje i utrwała dotychczasowe luźne postanowienia.

W roku bieżącym P. Prezydent Rzplitej na zasadzie art. 44 Konstytucji i ustawy o pełnomocnictwach wydał *rozporządzenie z mocą ustawy o Policji państwowej* z 6/3.1928, poz. 257 Nr. 28 Dz. U. R. P.

Rozporządzenie to nie odbiegając w linii zasadniczej od postanowień ustawy z 1919, jest silniejszym sprecyzowaniem i ujęciem dotychczasowych norm prawnych z tą różnicą, że stosunki wewnętrzne i służbowe policji są tu szerzej uwzględnione. Tutaj wyraźnie już powiedziano, że P. P. jest jednolitym zorganizowanym na wzór wojskowy korpusem przeznaczonym do utrzymania bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego. Podkreślono więc charakter do pewnego stopnia wojskowy, co w dalszym ciągu znajduje rozwinięcie w art. 27 do 31 o współdziałaniu P. P. w sprawach obrony Państwa, a czego wyrazem jest przepis, że w razie mobilizacji P. P. z mocy samego prawa staje się częścią armji, jako wojskowy korpus bezpieczeństwa.

Dalej organa P. P. są organami wykonawczymi władz sądowych i prokuratorskich w zakresie dochodzenia i ścigania przestępstw. Policja państwowa podlega (art. 3) co do wykonywania *służby bezpieczeństwa władzom administracji ogólnej*, zaś w sprawach organizacji i administracji wewnętrznej swoim policyjnym przełożonym, w obu zaś kierunkach Ministrowi Spraw Wewnętrznych.

Mogą więc te władze administracji — a rozumieć należy przez nie także organa komunalne w miastach stanowiących osobne powiaty miejskie jak np. w Krakowie (p. rozp. Rady Minist. z 19/3.1928 poz. 426 Nr. 45 Dz. U. R.

P.) żądać „wyjaśnień sprawozdań, oraz usunięcia zauważonych niedomagań” nie mniej współdziałania w sprawach porządku publicznego.

Nowa ustawa obciąża natomiast policję od czynności jakie do niej nie należą (art. 143 — 145) jako—to pobieranie, ściąganie danin, grzywien, opłat, kosztów administracyjnych i sądowych, doręczanie wezwań etc. — prócz wypadków tam przewidzianych.

Sprawa *kosztów utrzymania* P. P. określona art. 13, została rozwiązana w sposób pomyślny dla samorządu, albowiem ponosi ją Skarb Państwa w całości. Gminy zaś obowiązane są dostarczać za opłatą lokali potrzebnych na pomieszczenie posterunków, koszar i biur policyjnych. Jest to wielki krok naprzód, bo opiera policję o budżet Państwa, a zwalnia przeciążony samorząd od nadmiernych prestacji.

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej zatrzymuje podział terytorjalny na okręgi wojewódzkie, powiatowe i posterunki po gminach, oraz komisariaty obejmujące większe miasta, lub ich dzielnice. W miastach wydzielonych P. P. stanowi Obwody, lub Okręgi zależne od ustroju władz administracji ogólnej. Organami P. P. są przełożeni w osobie podlegającego Ministrowi Spraw Wewnętrznych — Komendanta głównego, Komendantów wojewódzkich i powiatowych, oraz funkcjonariuszy policji, którzy się dzielą na oficerów (od Generalnego Inspektora P. P. począwszy, a skończywszy na aspirancie) i szeregowych (od starszego przodownika do posterunkowych). Obok tego przywraca się znowu pojęcie komend, a więc głównej, wojewódzkich i powiatowych, jako organów wykonawczych dodanych komendantom.

Korpus policyjny uzupełnia się co do oficerów przez przyjmowanie kandydatów, i awans, co do szeregowych przez przyjmowanie zasadniczo wysłużonych wojskowych. Przepisy o wyszkoleniu i stosunkach służbowych P. P. są tu dla nas może obojętne. Warto jedynie zaznaczyć, że szeregowi mogą być *skoszarowani* (art. 62), oraz, że do zawarcia małżeństwa potrzebują *szeregowi i oficerowie zezwolenia władzy przełożonej*. Te ograniczenia podyktowane koniecznością pewnej dyscypliny uważać należy za konieczne wobec dzisiejszego braku mieszkań, oraz faktu, że tolerancja zbytńia poprzednich przepisów wydana co do szeregowych polic. wpływała — jak stwierdzono nieraz niekorzystnie na ich służbowe obowiązki.

Art. 67 ustala, że oficerowie i szeregowi P. P. są urzędnikami w rozumieniu ustaw karnych, z czego wynika z jednej strony ich charakter publiczny, z drugiej zaś prawo do stabilizacji, awansów, zaopatrzenia itp., a wreszcie wysoka odpowiedzialność *dyscyplinarna* (art. 106 i następne) za *naruszenie obowiązków służbowych*. Ponad to za niewykonanie polecenia właściwej władzy administracji ogólnej, lub sądowej wydanego w ramach niniejszego roz-

porządzenia spada na oficera, czy szeregowca odpowiedzialność karno-sądowa zagrażająca utratą wolności do 6 miesięcy (art. 119).

Natomiast każdy obywatel i każda władza, oraz organ rządowy obowiązany jest na żądanie organów P. P. udzielić im doraźnej pomocy w szczególności dla pokonania czynnego oporu.

Nie od rzeczy będzie wspomnieć na tem miejscu, że funkcjonariusz policji ma *prawo użycia broni*. Oto już w art. 14 wspomniano, że P. P. przysługuje prawo stosowania niezbędnych środków przymusowych, a w szczególności użycia siły fizycznej — zaś rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 14/2 1928 Nr. 27 poz. 243 Dz. U. R. P. stanowi, że może to nastąpić w wypadkach tamże *taxative* wymienionych, po wezwaniu, względnie wystrzale ostrzegawczym lub nawet bez tego, gdy grozi niebezpieczeństwo życia, udaremnienie pościgu przestępcy, klęska żywiołowa itp.

Pod tytułem V art. 139 wspomina jasno rozporządzenie organizacyjne o urzędnikach kancelaryjnych i niższych funkcjonariuszach do pomocniczych czynności, którzy stanowią osobną kategorię podlegają pod względem służbowym swym przełożonym policyjnym, z tem, że do ich stosunków służbowych stosować należy ogólne przepisy o państwowej służbie cywilnej.

Oto główne zasady organizacji P. P.

O ile chodzi o *stosunek jej do władz administracyjnych i samorządu*, to przede wszystkim ujmuje rzecz wspomniany wyżej art. 3. Wszystkie władze tak państwowe, jak i samorządowe zwracają się do P. P. w jej zakresie działania (art. 9 i 11) za pośrednictwem władzy administracji ogólnej, a więc za pośrednictwem starostw powiatowych, grodzkich, czy miejskich, nie zaś bezpośrednio. Wyjątek stanowi, gdy zwłoka grozi niebezpieczeństwem choć i w tym razie zawiadomić należy o bezpośrednim odniesieniu się równocześnie do władzy administracji ogólnej. Władze sądowe i prokuratorskie komunikować się mogą z P. P. bezpośrednio. Oczywiście wszystkie te władze ponoszą pełną odpowiedzialność za treść wydanych poleceń.

Rozporządzenie nie wylicza wprawdzie w jakich sprawach organa policji współdziałać mają z samorządami lokalnymi np., gdy chodzi o policję przemysłową, targową, komunikacyjną — jednak wynika to niewątpliwie z postanowień (art. 3 i 5) i z postanowień o starostwach grodzkich, o czem później.

Art. 3 bowiem rozstrzyga wyraźnie, że ilekroć rozporządzenie mówi o współdziałaniu P. P. z władzami administracyjnymi, należy przez to rozumieć także te organa komunalne, jak np. Magistrat krakowski, które sprawują funkcję administracji ogólnej „w zakresie bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego”.

W sprawach tego porządku publicznego P. P. (art. 5) ma wspierać

ewentualnie (jak w gminach wiejskich) nadzorować te organa państwowe, samorządowe, czy inne, które są lub będą powołane do wykonywania przepisów regulujących sprawy porządku publicznego. Wreszcie wedle końcowego ustępu tegoż artykułu *Wojewoda ma prawo określić współdziałanie*, stosownie do warunków miejscowych — a Minister S. W. mocen jest zgodzić się wyjątkowo (art. 6) na poruczenie P. P. pewnych pomocniczych czynności wykonawczych w zakresie administracji państwowej i samorządowej (np. doręczanie wezwań itp.) o ile to nie przeszkodzi właściwym zadaniom P. P.

Tyle o samej wykonawczej służbie bezpieczeństwa publicznego, jaką stanowi P. P. A gdyby można rzucić jaką uwagę pod adresem jej najniższych organów w dużych miastach, to chyba tę, aby zamiast niezliczonych raportów składanych przez patrolujących szeregowców w sprawach np. porządkowych, komunikacyjnych itp. ograniczono się więcej do natychmiastowej skutecznej interwencji rzeczowej na miejscu.

Niewątpliwie jednak wprowadzone niedawno postępowanie mandatowe uchyli i te usterki i postawi sprawność P. P. dziś już tak cenioną, na należytej wyżynie.

Dla dopełnienia obrazu należy tu jeszcze dodać rzecz o starostwach grodzkich, względnie Dyrekcjach policji. Jak wiadomo w Poznańskim zwierzchnią władzą policyjną był Magistrat, względnie mianowany przez rząd prezydent, czy burmistrz miast większych. W byłej Kongresówce jako władze służbowe P. P. powołano do życia starostwa grodzkie, które zastąpiły urząd dawnych „policmajstrów” a miały nawiązywać do tradycji dawnych Starostów grodowych. W Małopolsce we Lwowie i Krakowie istniały tak zwane „*Dyrekcje Policji*”, a to na zasadzie postanowień ustawy z 10/7 1850, ogłoszonego dla byłej Galicji rozporządzenia Namiestnictwa z 24/6.1851. Dz. u. kr. Nr. 125.

Wedle zakresu działania władz policyjnych austr. z 10/12. 1850 należała do kompetencji tych *Dyrekcji* (usadowionych w siedmiu dużych miastach byłej Austrii), oraz do tak zwanych: Komisarjatów policyjnych — przede wszystkim działalność prewencyjna a więc: czuwanie nad obcymi, sprawy meldunkowe, paszportowe, kontrola pracy i noszenia broni, dozór nad włóczęgami i żebrakami, sprawy obyczajności publicznej i przestrzeganie spoczynku niedzielnego i świątecznego, dozór nad sługami i przedsiębiorstwami komunikacyjnymi (fjakry, omnibusy, automobile), nad przedsiębiorstwami gospodnio - szynkarskimi, nad widowiskami (teatry, kina, bale itp.), grammi hazardowymi etc. poza tem śledzenie co do ozbrodni i przekroczeń.

Ten pełny zakres zatrzymały Dyrekcje Policji w Krakowie i we Lwowie, jeszcze przez kilka lat pierwszych naszej państwowości, skąd oczywiście wy-

nikł pewien zrozumiały dualizm i kolizja w stosunku do komend wojewódzkich i powiatowych, względnie miejscowych. To też rozporządzenie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 11/7 1921 Nr. 67, Dz. U. R. P., poz. 440 wprowadza reorganizację z dniem 15/8 1921 policji państwowej w Krakowie i we Lwowie na wzór komend powiatowych, czyniąc je podległe w zakresie służby bezpieczeństwa i czynności wykonawczych Dyrektorom policji tych miast. Natomiast cały szereg *agend należących dotąd do Dyrekcji policji przechodzi do komend powiatowych*, względnie miejskich P. P.

Obecnie należy więc do P. P.: dozór nad cudzoziemcami i podejrzanymi, nad składami broni i materiałów wybuchowych, współdziałanie z Dyrekcją policji co do walki ze szpiegostwem, sprawy obyczajności publicznej, utrzymanie porządku, o ile chodzi o dozór ruchu kołowego, inwigilacja i sprawy przedstawień, widowisk, kin etc. dozór nad włóczęgami, kuglarzami, muzykantami i śpiewakami wędrownymi itp. — dozór publicznych kąpiel, wystaw, szylców, napisów, wreszcie popieranie gminy przy sprawowaniu policji miejscowej, (a więc targowej i przemysłowej itd.).

Areszta policyjne, wraz z personelem dozorczym, oraz inne budynki i lokale, jak ekspozytury, komisarjaty, inspekcje, strażnice etc. przekazane zostały P. P., reszta spraw ze wspomnianego poprzednio zakresu została przy Dyrekcjach policji, które stanowią władze służbowe dla odośnej komendy miejskiej P. P. W ostatniem zaś stadjum Minister Spraw Wewnętrznych reskryptem (z 15/2 1928 Nr. OP. 644/3/R/28 zarządził na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 19/1. 1928 Nr. 11 Dz. U. R. P. poz. 86 (o organizacji i zakresie działania władz administracyjnych), że Dyrektorzy policji we Lwowie i Krakowie mają prawo od 8/3.1928 nosić tytuł Starosty Grodzkiego, zaś urzędy im podległe przemianowane zostały na Starostwa grodzkie z pozostawieniem dotychczasowego zakresu działania (aczkolwiek zauważyć należy, że te starostwa grodzkie w porównaniu z innemi w państwie są do pewnego stopnia „kadłubowe“ t. j. o niepełnej kompetencji).

De lege feranda możnaby do pewnego stopnia uczynić zarzut, że taki stan rzeczy w miastach dużych jak Kraków wywołał pewną może zbędną dwoistość wprowadzając na tym samym terenie dwie władze administracji ogólnej tj. Starostwo grodzkie i Magistrat stanowiący starostwo miejskie, i że może prościej byłoby po przekazaniu wielu poważnych agend P. P. — starostwo grodzkie zlać z miejskiem przekazując Prezydentowi miasta jego atrybucje (niektóre z tych czynności j. n. biuro meldunkowe i tak ma już przejść do Magistratu) — niewątpliwie jednak należyte rozpatrzenie i ocena tego problemu nastąpić może dopiero po wydaniu ustaw o samorządzie gmin i miast — i po ustaleniu się dobrze pojęcia Starostwa grodzkiego,

co do którego zwłaszcza w Małopolsce i u osób nieobytych z nowymi przepisami panuje zawsze jeszcze pewne zamieszanie pojęć.

Tak przedstawia się do chwili obecnej całokształt ustawodawstwa organizacji w Polsce, a w szczególności u nas służby bezpieczeństwa, która już z tego powodu, że przenika swą działalnością w całe życie społeczne powinna zainteresować nie tylko zawodowych prawników administracyjnych, ale także ogół obywateli.

Bezpieczeństwo i higjena pracy.

Konstytucja powiada w artykule 102 i 103, że praca, która jest główną podstawą bogactwa Rzeczypospolitej ma cieszyć się szczególną ochroną Państwa.

Na tej zasadniczej tezie opiera się długi szereg rozporządzeń, które stanowią ramy dla przyszłego wspaniałego rozwoju ustawodawstwa socjalnego. Na całkowite wykończenie tego prawodawstwa musimy czekać jeszcze szereg lat, gdyż szczegółowe opracowanie wszystkich spraw z tem związanych wymaga długiej i żmudnej pracy Rządu w porozumieniu z czynnikami społecznymi i przemysłowymi. Dziś zajmę się specjalnie Rozporządzeniem Prez. Rzplitej z dn. 16 marca 1928 r. o „bezpieczeństwie i higjenie pracy”, które związane jest organicznie z rozporządzeniami wydanymi poprzednio w tej dziedzinie.

Rozporządzenie „o bezpieczeństwie i higjenie pracy” zamieszczone w Dz. U. z dnia 23 marca Nr. 35 strona 698, pozycja 325, obejmuje 12 artykułów.

Artykuł 1, nakazuje stosowanie środków zapewniających ochronę życia i zdrowia pracowników przy wszelkich robotach, prowadzonych bądź w zakładach pracy, bądź poza terenem zakładów pracy przez osoby lub przedsiębiorstwa prywatne, jak również przez Państwo, samorządy i instytucje społeczne. W artykule tym wyszczególniono cztery punkty, które bez precyzowania szczegółów odnoszą się do:

- a) odpowiedniego zabezpieczenia maszyn,
- b) i c) higienicznego urządzenia lokali pracy, jadalni, umywalni, ustępów i t. d.,
- d) do higieny mieszkań robotniczych.

Artykuł 2, mówi, że szczegółowe przepisy w zakresie postanowień art. 1, wydają odpowiednie ministerstwa w porozumieniu ze sobą, zależnie od tego, czy przepisy te dotyczą zakładów podległych ustawom przemysłowym i górniczym, czy też dotyczą gospodarstw rolnych i leśnych lub też innych.

Nas interesuje punkt a) tego artykułu, w którym powiedziano, że przepisy szczegółowe dla zakładów pracy podległych ustawom przemysłowym i górniczym wydają Ministrowie Pracy i Opieki Społecznej, Przemysłu i Handlu i Spraw Wewnętrznych łącznie i w porozumieniu z zainteresowanymi mini-

strami. Ministrowie ci wydadzą również rozporządzenia dotyczące zachowania się i obowiązków pracowników przy wykonywaniu robót, celem ochrony ich życia i zdrowia. Rozporządzenia wydane na podstawie tego artykułu ustalą w jakim zakresie i w jaki sposób będą one obwieszczane pracownikom, i będą zawierać podanie do wiadomości środków stosowanych w razie nieszczęśliwych wypadków.

Ministrowi Spraw Wewnętrznych zastrzeżono uprawnienie do wydawania przepisów sanitarnych na mocy innych ustaw.

Zastrzeżono dalej, że poruczenie Ministrom Pracy i Opieki Społ., Przemysłu i Handlu i Spraw Wewnętrznych wydawania przepisów szczegółowych w zakresie postanowień art. 1, nie narusza postanowień art. 30 rozporządzenia Prez. Rzeczypospolitej „o prawie przemysłowym”.

Rozporządzenie to z dnia 7 czerwca (Dz. U. Nr. 53 z 15.VI.1927 r. poz. 468, strona 697) w art. 30 mówi: „W miarę potrzeby Ministrowie Przemysłu i Handlu, Pracy i Opieki Społecz. oraz Spraw Wewnętrznych łącznie ustalają w porozumieniu z innymi zainteresowanymi ministrami drogą rozporządzeń warunki, którym odpowiadać winny zakłady przemysłowe poszczególnych kategorii”. Artykuł ten związany jest z art. 14 wspomnianej ustawy „O prawie przemysłowym”. W artykule tym powiedziano, że jeśli zakład przemysłowy będzie używał specjalnych palenisk lub napędu mechanicznego, wymagane jest uprzednie zatwierdzenie przez Władzę przemysłową projektu urządzenia, jak również wtedy, gdy zakład może w znacznej mierze zagrażać bezpieczeństwu publicznemu a przede wszystkim życiu i zdrowiu sąsiadów, lub też może ich narażać na szkody i specjalne uciążliwości z powodu hałasu, wycieków i t. p.

Projekt urządzenia zakładu zatwierdza Władza przemysłowa I instancji, co do pewnych zakładów zastrzeżono kompetencję Władz wyższych.

Ważny jest art. 4, rozp. o bezpieczeństwie i higienie pracy, w którym powiedziano, że nadzór nad wykonaniem niniejszego rozporządzenia i rozporządzeń wydanych na jego podstawie należy do powiatowych władz administracji ogólnej i inspektorów pracy, działających w granicach kompetencji im przysługujących łącznie lub oddzielnie, stosownie do przepisów, które wydadzą wspólnie Ministrowie: Spraw Wewnętrznych i Pracy i Opieki Społecznej.

Tu musimy wyjaśnić czym są „inspektorzy pracy” i jaki jest ich zakres działania. Poucza o tem rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z dnia 14 lipca 1927 r. „o inspekcji pracy” (Dz. U. P. Nr. 67 z dnia 30 lipca 1927 r. str. 883, poz. 590).

„Inspekcja pracy” jest organem podległym Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej, a jest obowiązana do nadzoru nad przestrzeganiem i wykonywaniem

przepisów prawa o ochronie pracy w bardzo szerokim zakresie, między innymi o ochronie życia, zdrowia i sił pracowników.

Artykuł 4 rozporządzenia „o inspekcji pracy” mówi, że inspekcja pracy poza uprawnieniami, jakie jej przysługują na podstawie ustawodawstwa polskiego, posiada na obszarze województw: krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego, tarnopolskiego i w cieszyńskim uprawnienia oparte na części VI ordynacji przemysłowej w brzmieniu noweli z dnia 5 lutego 1907 r. (Dz. U. P. austr. Nr. 26) dalej z tytułu IX powszechnej ustawy górniczej z dnia 23 maja 1854 r. (Dz. U. P. austr. Nr. 146) i ustaw naftowych.

Organami inspekcji pracy są: obwodowi inspektorzy pracy, okręgowi inspektorzy pracy, specjaliści inspektorzy pracy, główny inspektor pracy, oraz podinspektorzy, lekarze inspekcyjni i asystenci inspekcyjni.

W razie potrzeby Min. Pracy i Opieki Społecznej powołuje ciała doradcze z zainteresowanych kół społecznych, (art. 8 „o inspekcji pracy”).

Obwodowi inspektorzy wydają nakazy i orzekają jako instancja I. Okręgowi inspektorzy rozstrzygają jako instancja II, skargi na nakazy i orzeczenia obwodowych inspektorów. Okręgowi dalej orzekają jako instancja I w sprawach, które są wyraźnie zastrzeżone do ich decyzji. Podlegają głównemu inspektorowi pracy, który z kolei podlega bezpośrednio Ministrowi Pracy i Opieki Społecznej.

Inspektorowi pracy służy za okazaniem urzędowej legitymacji prawo wstępu o każdej porze dnia i nocy do wszystkich zakładów podlegających inspekcji pracy, oraz do wszelkich zabudowań w których zakład taki się mieści. Inspektor pracy ma prawo zwiedzać zakłady w towarzystwie ich kierownika lub bez niego. Służy mu również prawo wstępu do wszelkich urządzeń należących do przedsiębiorstwa, a przeznaczonych dla pracowników. Ma on prawo żądać zarówno od kierownika zakładu, jak i od wszystkich osób, które zakład zatrudnia lub zatrudniał informacji, dat statystycznych w sprawach, które wchodzą w zakres jego działalności. Dalej ma prawo żądać okazania ksiąg, dokumentów, planów i rysunków, które dotyczą ochrony pracy, urządzeń technicznych i pozwoleń na otwarcie lub przebudowę zakładu, jak również dostarczenia mu próbek surowców i materiału, używanych, wytwarzanych lub powstających przy produkcji. Obowiązany jest on do zachowania ścisłej tajemnicy co do spraw, które stanowią tajemnicę techniczną lub handlową przedsiębiorstwa (art. 21).

Art. 23). „W razie stwierdzenia, że w zakładzie nie są przestrzegane przepisy obowiązujące co do bezpieczeństwa życia, zdrowia lub moralności oraz wogóle przepisy o ochronie pracy, inspektor pracy sporządza protokół i wydaje zarządzenie celem usunięcia stwierdzonych uchybień; zarządzenie to wydaje w postaci nakazu na piśmie, skierowanego do kierownika zakładu.

Nakaz inspektora pracy może być zaskarżony w toku instancji, przewidzianych w art. 10, 11 i 13 z wyjątkiem nakazów wskazanych w art. 25".

Art. 25). „Nakaz inspektora pracy, który wymaga zmiany urządzeń technicznych lub sposobów produkcji, jako to: wprowadzenia nowych maszyn, zmiany surowców lub półfabrykatów używanych przy produkcji może być zaskarżony w terminie 14-dniowym do specjalnej komisji przy właściwym wojewodzie. Komisja ta składa się z wojewody albo wyznaczonego przez niego zastępcę jako przewodniczącego, z okręgowego inspektora pracy oraz urzędnika, wyznaczonego przez wojewodę z pośród urzędników działu administracji przemysłowej, bądź administracji rolniczej, bądź administracji robót publicznych w zależności od rodzaju zakładu lub przedsiębiorstwa dla którego nakaz został wydany. W sprawach higieny pracy w skład komisji wchodzi nadto przedstawiciel działu sanitarnego w urzędzie wojewódzkim, wyznaczony przez wojewodę.

Odwołanie się przedsiębiorcy do wyższej instancji, wstrzymuje tylko wtedy obowiązek wykonania nakazu inspektora pracy, wymagającego wprowadzenia zmian, wskazanych w ustępie 1-szym artykułu niniejszego, gdy warunki pracy w zakładzie nie zagrażają pracownikowi oczywiście niebezpieczeństwem życia lub ciężkim okaleczeniem.

Nadanie nakazowi rygoru natychmiastowego wykonania powinno być w nakazie zaznaczone ze wskazaniem okoliczności uzasadniających ten rygor. Skargę na nakaz, zaopatrzony rygorem natychmiastowego wykonania, inspektor pracy obowiązany jest przesłać w ciągu 24 godzin do komisji specjalnej przy wojewodzie, komisja ta zaś jest obowiązana powziąć decyzję w ciągu tygodnia.

O ile urządzenia techniczne zakładu ujawniają braki tak znaczne, że żadne zmiany tych urządzeń nie mogą zapewnić bezpieczeństwa życia i zdrowia pracowników, inspektor pracy, występuje do właściwej władzy z wnioskiem o zamknięcie zakładu.

Postanowienia niniejszego artykułu mają zastosowanie do nakazów wydawanych przez specjalnych inspektorów pracy, przyczem do rozstrzygnięcia skarg wymienionych w ust. 1 niniejszego artykułu, właściwa jest komisja tego województwa, na którego obszarze znajduje się zakład".

Wspomnianą kilkakrotnie instytucję specjalnych inspektorów objaśnia art. 11 ustawy „o inspekcji pracy”:

„Minister Pracy i Opieki Społecznej w porozumieniu z właściwymi Ministrami, może wyłączyć z zakresu działania inspektorów obwodowych i okręgowych, poszczególne gałęzie pracy i poddać je na obszarze całego Państwa lub jej części specjalnym inspektorom pracy.

Specjalni inspektorzy pracy posiadają w stosunku do przekazanych im

gałęzi pracy wszystkie uprawnienia obwodowych inspektorów pracy oraz te uprawnienia okręgowych inspektorów pracy, które przysługują im jako władzy 1-ej instancji“.

Po tych objaśnieniach dotyczących „inspekcji pracy“ powracamy do dalszego omawiania rozporządzenia „o bezpieczeństwie i higienie pracy“.

Art. 5, mówi o karach za przekroczenia tych przepisów. Wyższe kursy przewidziane za przekroczenia w zakładach podległych ustawom przemysłowym i górniczym oraz w innych zakładach, z wyłączeniem gospodarstw rolnych i leśnych, gdzie przewidziano kary łagodniejsze.

Art. 10 mówi, że Rozporządzenie niniejsze w niczem nie narusza przepisów rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z dnia 22 sierpnia 1927 r. o *zapobieganiu chorobom zawodowym i ich zwalczaniu* (Dz. U. Rz. P. Nr. 78, poz. 676).

Tu musimy pokrótce zapoznać się z wspomnianem rozporządzeniem:

Art. 1.

Za choroby zawodowe w rozumieniu rozporządzenia niniejszego uważane są choroby ostre lub przewlekłe, pozostające: wskutek wykonywania pewnego zawodu, z istoty danej pracy lub z powodu warunków, wśród których się ona odbywa.

Wykazy tych chorób ustalają w drodze rozporządzeń łącznie Minister Spraw Wewnętrznych i Minister Pracy i Opieki Społecznej.

Art. 2.

Ministrowie: Spraw Wewnętrznych, Pracy i Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu — łącznie, a w stosunku do państwowych zakładów pracy — w porozumieniu z innymi właściwymi Ministrami, wydają przepisy sanitarno - higieniczne, celem zapobiegania chorobom zawodowym i ich zwalczaniu.

Art. 3.

Ministrowie: Spraw Wewnętrznych, Pracy i Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu — łącznie, w porozumieniu z interesowanymi Ministrami, mogą wydawać zakazy używania przy pracy pewnych szkodliwych surowców, materiałów, produktów, narzędzi lub maszyn, stosowania szkodliwych metod pracy, albo też zezwalać na używanie ich, względnie stosowanie tylko pod ściśle określonymi warunkami.

Art. 4.

Ministrowie: Spraw Wewnętrznych, Pracy i Opieki Społecznej oraz Przemysłu i Handlu oraz Rolnictwa, — łącznie oznaczają w drodze rozporządzeń które z chorób zawodowych wymienione w wykazie (art. 1) podlegają zgłaszaniu obowiązkowemu.

Art. 5.

mówi o obowiązku zgłaszania chorób zawodowych.

Art. 6.

o sposobie i terminie zgłaszania.

Art. 7.

o przeprowadzaniu dochodzeń przez lekarza powiatowego i inspektora pracy.

Innych artykułów nie przytaczamy, gdyż na terenie gminy niema zakładów, w których występują choroby zawodowe.

Jedynie przytoczymy jeszcze *art. 15*, w którym zastrzeżono, że

„Rozporządzenie niniejsze w niczem nie narusza przepisów ustawy z dnia 25 lipca 1919 r. w przedmiocie zwalczania chorób zakaźnych oraz innych chorób, występujących nagminnie”. (Dz. U. R. P. Nr. 67, poz. 402).

Tu wchodzimy już w dziedzinę ustawy sanitarnej uzupełnianej długim szeregiem późniejszych przepisów. Omawianie ich wykracza poza ramy tego referatu, gdyż nie dotyczą one specjalnie higieny i bezpieczeństwa pracy w fabryce, lecz dążą do zapewnienia całej ludności dostatecznej pomocy lekarskiej, czystości ziemi, powietrza, wody, mieszkań, troszczą się o szpitale i t. d.

Jak już wspomniano wszystkie te rozporządzenia a także rozporządzenie „o bezpieczeństwie i higienie pracy” są jeszcze ramowe i muszą być uzupełnione szeregiem dalszych rozporządzeń bardziej sprecyzowanych. Wtedy dopiero nabiorą właściwego znaczenia praktycznego.

Każda gałąź przemysłu, każdy zawód wymaga szczegółowych przepisów co do sposobu zabezpieczenia maszyn i urządzeń tak, aby nie groziło niebezpieczeństwo pracownikom. Również konieczne jest sprecyzowanie pojęcia „chorób zawodowych”. Dalej, nie jest wystarczające określenie, że lokale pracy mają być „dostatecznie” oświetlone, higieniczne i t. d. I tu należy oczekiwać ścisłych bezspornych określeń.

Dawna „ustawa przemysłowa” austriacka była opracowana bardziej szczegółowo, niewątpliwie będzie taką i ustawa polska, a tem lepsza, że będzie dostosowana do postępu techniki i nauki o higienie.

W Małopolsce dotychczas obowiązuje austriackie rozporządzenie kierownika Ministerstwa Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych z dnia 23 listopada 1905 r. Dz. u. p. L. 176, zawierające ogólne przepisy dla ochrony życia i zdrowia pomocniczych robotników.

Inspektoraty pracy w Małopolsce przy swem urzędowaniu stosują się do tego rozporządzenia.

W tem rozporządzeniu wyszczególniono:

1) jak mają być urządzone pracownie., tj rozmiary przestrzeni, jakość

budowy, komunikacje (drzwi, schody) oświetlenie, ogrzewanie, wentylacja, utrzymanie w dobrym stanie,

2) jak mają być ustawione kotły parowe, przyczem wymieniono jaką ma być kotłownia, kotły, przewody parowe,

3) silnice, a mianowicie hala maszyn i same silnice,

4) transmisje,

5) maszyny i urządzenia robocze,

6) wyciągi, przyrządy do podnoszenia, taranki, bitnie i kafary, oraz urządzenia transportowe,

7) Omawia środki ochronne, sprawę wody, umywalni, łazienki, szatni i ustępów. Do tego rozporządzenia dodano następnie przepisy szczegółowe.

Wszystkie przepisy obowiązujące w dawnej Austrii w dziedzinie higieny i bezpieczeństwa pracy są zebrane w II-gim tomie książki „Handbuch der praktischen Hygiene und Unfallverhütung in Industrie, Gewerbe und Bergbau“ von V. Steiner, wydanej w r. 1912 w Wiedniu.

Z obchodzących nas przepisów wymienić należy:

przepisy wykonywania urządzeń elektrycznych o silnym prądzie,

przepisy bezpieczeństwa ruchu elektrycznych zakładów o silnym prądzie,

przepisy dla ruchu gazowni i fabryk gazu wodnego,

przepisy o pracy w kamieniołomach i przy wydobywaniu gliny, piasku i szutru,

przepisy o pracy przy budowlach.

Przepisów tych jako znanych nie omawiam, zwłaszcza, że tylko krótki czas będą obowiązywały. W każdym razie książka daje bardzo cenny materiał właśnie w tych sprawach, które oczekują opracowania i uzupełnienia w polskim prawodawstwie. Sfery interesowane powinny z temi dawnemi przypisami dokładnie zapoznać się, gdyż zapewne będą wzywane przez Rząd do wspólnego opracowania nowych rozporządzeń.

Reforma administracji komunalnej.

(Ciąg dalszy).

Zbliżone tendencje w rozwoju administracji komunalnej wykazuje stolica Niemiec, obejmująca po przemianie w wielki Berlin szereg dotąd samoistnych zarządów najbliższych miasta związków komunalnych. Podczas wojny wzrósł tu personel miejski bardzo wydatnie, zmuszając po likwidacji przymusowej gospodarki do daleko idącego zmniejszenia liczby pracowników. Należy tu jeszcze zaznaczyć, iż zarząd Berlina obejmuje centralną administrację i 20 komisarjatów.

W dniu 1 października 1923 r. pracowało w berlińskich urzędach i przedsiębiorstwach miejskich 38.409 osób, nie licząc nauczycieli i robotników. W cyfrze 38.409 osób było 25.975 urzędników i stałych pracowników, oraz 11.357 niestałych funkcjonariuszy.

Do 1 września 1925 r. przeprowadzono redukcję 11.746 urzędników i pracowników, w tem 10.766 pobierających stałe pensje. Przyjęto jednak 1825 nowych sił fachowych, w tem 654 zajętych czasowo, 173 osoby zmieniły swój niestały stosunek służbowy na stałe i etatowe stanowiska. W dniu 1 września 1925 r. pracowało więc w zarządzie miasta Berlina 21.884 urzędników i pracowników stałych, oraz 6.020 niestałych pracowników, razem 27.904 osób. Zmniejszenie stałego personelu wynosi 9.472 osób, t. j. 25.24%.

Wśród urzędników miejskich mianowanych na okres dożywotni zwolniono na ogólną ilość 14.726: 2.272 osoby, na 252 urzędników z wyboru 103, na 2.053 urzędników z wypowiedzeniem 1.333, w czym jednak 923 przeszły na stosunek stały, wśród 2.357 urzędników na próbę, wypowiedziano pracę 414, wśród 6.587 pracowników stałych 1.747, wreszcie na 12.434 niestałych pracowników utraciło zajęcie 7.403.

Widzimy więc, że reforma i uproszczenie administracji komunalnej w Berlinie pochłonęły nietylko niestałe siły, zajęte dorywczo przy pracach miejskich, lecz także stałych urzędników, mianowanych dożywotnio. Mamy tu znowu do czynienia nie z redukcją mechaniczną, obliczoną na efekt ilościowy, lecz z istotnie umiejętnym doborem sił kwalifikowanych, nie wahających się w miejsce stałych urzędników, nieodpowiednich do pracy w zmienionych warunkach, przyjąć nowe siły, posiadające odpowiednie kwalifikacje, oczywiście bez ujmy dla dobrze nabytych praw emerytalnych ustępujących urzędników.

Nowo zaangażowane siły nie zawsze należały na stały stosunek, który wprowadzono dopiero po pewnej ilości lat służby.

Należy tu zaznaczyć, że w okresie przeprowadzonej reorganizacji miejskiej, wzrosły bardzo poważnie agendy komunalne Berlina (Gross - Berlin) i wogóle miast niemieckich w związku z kryzysem gospodarczym, wkładającym na miasta olbrzymio zwiększone obowiązki opieki społecznej, pomocy dla bezrobotnych i t. d., tak, iż osiągnięte oszczędności w materiale urzędniczym należy także z tego stanowiska traktować. Dzięki przeprowadzonej redukcji personalnej uzyskano 17 milionów marek niem. rocznych oszczędności, pomimo iż od r. 1923 pensje pracowników wzrosły wobec spadku siły nabywczej marki o 80%.

W porównaniu z okresem przedwojennym, obecny stan personalny jest wyższy, w dniu 1 kwietnia 1913 r. miały dawniej samodzielne gminy, obecnie włączone w organizację wielkiego Berlina 19.776 urzędników i pracowników, podczas gdy obecnie liczy wielki Berlin 27.904. Wobec jednak olbrzymio wzrosłych po wojnie agend miejskich, stosunek obsadzenia urzędów nie zmienił się naogół znacznie, a podwyżka ilości urzędników dotyczy prawie wyłącznie nowo - utworzonych urzędów i instytucji miejskich w związku z zwiększonym zakresem działania opieki społecznej lub rozszerzeniem miejsc i łóżek w istniejących już szpitalach i zakładach, zwłaszcza w okresie przesilenia gospodarczego.

Jest charakterystyczne, iż wśród urzędników najwyższy przyrost wykazuje gałąź opieki społecznej (na 2.800 : 1.135).

Podobnie jak zarząd mniejszych miast, tak samo i zarząd Berlina przystąpił w związku z redukcją materiału urzędniczego do przeszkolenia zwłaszcza tych z urzędników miejskich, którzy wskutek wypadków wojennych nie mogli ukończyć studjów fachowych. W r. 1921 zarząd miasta Berlina urządził dla swych urzędników specjalne kursa, zakończone egzaminem na sekretarzy i nadsekreтары miejskich. W r. 1921 utworzył magistrat miasta Berlina Seminarjum administracyjne (Verwaltungs - Seminar) poświęcone wyszkoleniu urzędników miejskich Berlina.

W zarządzie Seminarjum uczestniczy magistrat, rada miejska, urzędy komunalne, i związki urzędnicze. Na czele stoi kierownik, któremu podlega 6 naczelników miejscowych kursów seminaryjnych. (Berlin podzielony jest na szereg terytorjalnych komisarjatów miejskich). W r. 1922 otwarto 2 pierwsze kursy, I przygotowawczy do kariery na stopniu sekretarza miejskiego, II na nadsekreтары. I kurs trwał 1½ roku, II kurs trwał 2 lata. I kurs ukończył się w r. 1923, II w 1925/6.

Na I kurs w r. 1922 dopuszczono 460 urzędników i praktykantów, na II w r. 1922 — 791, na I kurs w r. 1923 — 1.108, na II w r. 1923—280. Dla

każdyh 40-u do 50-iu słuchaczy otwierano odrębną klasę, specjalne kursy uruchomiono dla urzędników służby socjalnej, oszczędnościowej i skarbowej. Docentami Seminarjum byli wyżsi urzędnicy administracyjni, oraz teoretycy, i praktycy z poza ciała urzędniczego miasta.

Magistrat berliński, zreorganizowany po przyłączeniu do dawnej stolicy szeregu okolicznych miast i przedmieści, przewidywał wedle uchwał z r. 1920 dla każdej gałęzi administracji miejskiej specjalną deputację (komisję - zarząd) i decernat (względnie departament). Deputacja składała się (w maksymalnym wymiarze) z 5 członków magistratu, 16 radnych i 6 delegatów ludności. W ten sposób utworzono następujące deputacje:

- 1) Deputacja przedsiębiorstw miejskich użyteczności publicznej (gaz, elektryczność, wodociągi, urząd węglowy).
- 2) deputacja dla zarządu majątkiem gminy (las i własność ziemską),
- 3) deputacja dla spraw wyżywienia ludności (hale, rzeźnie i t. d.),
- 4) deputacja dla opieki społecznej,
- 5) deputacja dla opieki nad młodzieżą,
- 6) deputacja dla spraw zdrowotności publicznej,
- 7) deputacja taryfowa (umowy o płacę, zbiorowe i t. d.),
- 8) deputacja dla spraw pracy i przemysłu (obejmuje sprawy poradni zawodowych, pośrednictwa pracy, opieki nad bezrobotnymi, Kasy Chorych, sąd handlowy i t. d.),
- 9) deputacja dla spraw budowy nadziemnej (Hochbau),
- 10) deputacja dla spraw budownictwa mieszkaniowego i osadnictwa (parki, ogrody),
- 11) deputacja dla spraw budownictwa podziemnego (odwodnienie, pomiary, i t. d., Tiefbau),
- 12) deputacja komunikacyjna (koleje, tramwaje, śpichrze i magazyny portowe, tabor, czyszczenie ulic i t. d.),
- 13) deputacja dla spraw szkolnictwa,
- 14) deputacja dla spraw finansów i podatków,
- 15) deputacja dla spraw oszczędności ludowych,
- 16) deputacja odzieży i zakupów,
- 17) deputacja dla spraw sztuki i kultury,
- 18) deputacja dla spraw straży ogniowej.

Organizacja ta była, jak widzimy, daleką od jednolitości zarządu, istniały więc specjalne deputacje i decernaty dla spraw opieki społecznej i nad młodzieżą, pomimo ścisłego związku, jaki zachodzi między temi sprawami. Podobnie wydzielone były jako odrębne deputacje: budownictwa nad i podziemnego, szkolnictwa, kultury i sztuki, nadto przewidziano zbyteczne i niestosunkowe wobec szczupłego i specjalnego zakresu działania, deputacje odzieży, zarządu majątkiem, straży ogniowej i t. d.

Niektóre deputacje likwidowały się samorodnie wobec zmian w prawnych podstawach zarządu miejskiego (np. utworzenie z przedsiębiorstw miejskich towarzystw akcyjnych). Poza centralną administracją, poszczególne komisarjaty przystąpiły również do utworzenia miejscowych deputacji dla spraw opieki społecznej i nad młodzieżą, zdrowotności i aprowizacji, pracy i przemysłu, budownictwa mieszkaniowego, czyszczenia ulic, spraw finansowych, podatkowych, własności ziemskiej dla szkolnictwa, sztuki i kultury. Widzimy tu więc naogół racjonalniejsze skupienie poszczególnych agend, niżli w centralnym zarządzie, aczkolwiek wyżej wyszczególniony zakres tworzy minimum działalności, niektóre z komisarjatów utworzyły także i inne deputacje. W miarę jednak postępującej reorganizacji administracji komunalnej, znoszono poszczególne deputacje, łącząc pokrewne agendy w jedną całość.

Przedsiębiorstwa użyteczności publicznej, gazownia, wodociągi i elektrownia, majątki ziemskie i lasy, hale targowe i rzeźnie, otrzymały specjalne dyrekcje. Gazownia, elektrownia i wodociągi zostały oddane 8.XII.1923 r. specjalnie utworzonej spółce akcyjnej (*société mixte*), w której uczestniczyło miasto. Urząd węglowy zniesiono. W ten sposób okazała się zbędna specjalna deputacja przedsiębiorstw użyteczności publicznej. Dobra miejskie oddano nowo utworzonej spółce z ogr. odpow. „Towarzystwo domenów miejskich”. Podobnie, jak w przedsiębiorstwach użyteczności publicznej, chodziło i w administrowaniu dobrami miejskimi o ściśle handlowe prowadzenie gospodarki, niekępowanej zależnością od centralnej administracji komunalnej. Deputacja dla dóbr miejskich obejmowała w ten sposób tylko lasy miejskie, które zostały następnie również wyodrębnione w samodzielne przedsiębiorstwo o podstawach prywatno - prawnych, przy udziale jednak miasta w kapitale i zarządzie nowoutworzonej spółki. Specjalną deputację taryfową (płac i umów zbiorowych) zniesiono. Deputację pracy i przemysłu przemieniono na deputację dla popierania handlu i przemysłu. Zniesiono również deputację dla odzieży i świadczeń (zakupów), tworząc w formie spółki z ogr. odp. dwie placówki berlińskie „Towarzystwo Zakupów” i „Tow. odzieży”.

Deputację dla urzędu żywnościowego ograniczono do spraw targowisk, hal i rzeźni. W zakresie komunikacji zmniejszono wydatnie zakres deputacji komunikacyjnej, organizując szereg linii komunikacyjnych (tramwajowych, autobusowych i t. d.), w eksploatacie oparte na prywatno-prawnych zasadach w formie mieszanych spółek akcyjnych lub z ogr. odp. W ten sposób pozostał przy deputacji komunikacyjnej z czasem tylko zarząd taborem miejskim, wraz z czyszczeniem miasta. Deputacja ta została również zniesiona, wobec zbyt szczupłego zakresu agend. Wreszcie połączono w jednej deputacji opieki społecznej (ogólnej dobroczynności) sprawy opieki nad młodzieżą, właści-

wej opieki i opieki nad poszkodowanymi wojną. Podobnie połączono w jednej deputacji sprawę budownictwa pod i nadziemnego.

Do spraw organizacji władz miejskich powołano do życia specjalną „deputację mieszaną”, złożoną z 8 członków Magistratu, 16 radnych i 4 delegatów komisarjatów lokalnych. Zadaniem tej komisji było opracowanie ostatecznych ram i statutów organizacyjnych władz i instytucji miejskich, przy czym jako naczelną zasadę przyjęto jednolitość i prostotę całej budowy, grupując w odrębnych działach wszystkie pokrewne agendy miejskiej administracji. Specjalna komisja dla uproszczenia administracji, złożona z 3 rutynowanych urzędników, zajęła się opracowaniem planów reformy urzędowania. Prócz połączenia registratury z ekspedycją w rękach ekspedjenta, który uzyskiwał poza pewnemi wyjątkami prawa kontroli i samodzielnego załatwiania pomniejszych spraw danego działu administracji, przeprowadzono na podstawie planu komisji zniesienie szeregu odrębnych, a należycie niewyzyskanych kancelaryj ograniczono wewnętrzną korespondencję, upraszczając system załatwiania spraw, następnie zniesiono szereg biur, nie mających podstaw dla samodzielnej egzystencji.

W ten sposób zniesiono dotąd istniejące jako odrębne, biuro meldunków mieszkańców, kasę pożyczkową, biuro nawodnień i odwodnień, urząd odzieżowy, urząd podatkowy i t. d., wcielając je w odpowiednie większe jednostki administracyjne, więc np. urząd podatkowy do centralnego zarządu finansowego (podatkowego) miasta i t. d. Dzięki tej reorganizacji biurowości usunięto przeszło 5.000 sił kancelaryjnych, uzyskując równocześnie bardzo znaczne oszczędności rzeczowe, oraz administracyjne. Reorganizacja samorządu miejskiego Berlina, nie jest bynajmniej jeszcze ukończona, idąc jednak stanowczo po linii ograniczenia do niezbędnej konieczności ilości samodzielnych deputacji i decernatów, oraz uproszczenia systemu administracji komunalnej.

Reorganizację administracji komunalnej przeprowadzają obecnie prawie wszystkie samorządy miejskie państw zachodnich, pod wpływem długotrwałego przesilenia i pogorszenia sytuacji finansowej miast w związku ze zmniejszonymi świadczeniami podatkowymi na cele samorządu.

W Stanach Zjednoczonych Północnej Ameryki, reprezentuje to rozbitcie administracji komunalnej na szereg komisyj system board - type, polegający na powołaniu przez majora szeregu boards - deputacji (komisyj) wzgl. komisarzy. Były więc obok głównych komisyj szkolnych i opieki społecznej w szeregu miast amerykańskich, specjalne komisje policji, ogrodnictwa, pożarnictwa, czyszczenia miasta, kanalizacji, opieki nad ubogimi itd., tak iż rozdrobnienie i rozproszkowanie agend poczyniło tu groźne dla jednolitości administracji komunalnej postępy. Deputacje powoływały nadto odrębnych urzędni-

ków i pracowników, co wprowadziło zupełny chaos w administracji miejskiej.

W niektórych miastach niemieckich, święci dotąd tryumfy zasada rozbięcia pokrewnych nawet funkcji w odrębne decernaty, których ilość przewyższa kilkakrotnie liczbę głównych działów administracji komunalnej. Następnie system urzędowania, przewlekły dzięki istnieniu szeregu instancji powiększa tylko biurokratyczną pisaninę i koszty. Sprawy nawet nie szczególnej wagi przechodzą z rady miejskiej do magistratu, z magistratu do decernatu, stąd do zarządu specjalnej komisji, by trafić do dyrektora magistratu, kierownika urzędu, czy wydziału i znaleźć wreszcie załatwienie przez danych referentów. Często sprawy przechodzą tę drogę tam i z powrotem kilkakrotnie. W wielu zarządach miejskich prawnicy — mają nadal pełną hegemonję nad fachowcami różnych gałęzi.

Dyrektor danego urzędu, czy instytucji, nieraz siłą organizacyjnie i fachowo pierwszorzędna, musi uzgadniać stanowisko z decernentem, nie mając wolnej ręki tam, gdzie ponosi często pełną odpowiedzialność. W coraz wyższym jednak stopniu zwycięża pogląd, iż urzędy, wydziały, decernaty i t. p. winny obejmować najgłówniejsze działy administracji komunalnej, przy równoczesnem ograniczeniu do minimum kilkakrotnego badania tej samej sprawy przez równorzędne czynniki.

W obrębie danego działu, kierownik ponoszący odpowiedzialność, winien mieć ściśle sprecyzowane kompetencje, niezależniające go od każdorazowej aprobaty. Wystarczy tu opracowanie szczegółowego planu działalności, który musi zatwierdzić delegacja, zarząd, czy komisja, natomiast ustawiczne zaciąganie opinii, a nawet zatwierdzanie ze strony ciał kolegjalnych, mija się z celem, niejednokrotnie szkodząc wręcz sprawie. Wszelka podwójna i potrójna robota kilku instytucji, urzędów i delegacji winna być wykreślona z agend komunalnych, które muszą być kierowane niekrępowaną inicjatywą przy pełnej odpowiedzialności z wykluczeniem wszelkiej drobiazgowości i biurokratycznego „uzgadniania, zabijającego wręcz najracjonalniejsze nawet poczynania.

Dążność do uproszczenia administracji komunalnej nasunęła nawet jednemu z praktyków samorządowych *) myśl ograniczenia głównych działów administracji komunalnej do 3 zasadniczych decernatów (wydziałów), a to decernatu technicznego, gospodarczego i opieki społecznej.

Decernat gospodarczy obejmowałby dział skarbowy i podatkowy, wraz z kasą i urzędem rachunkowym, oraz kasę oszczędności, nadto zarząd lasami

*) Arch., John, Technik, Wirtschaft, Volkspflege (im Kommunaldienst. 1925.

i majątkami miejskimi. Czwartym decernatem kierowałby nadburmistrz, jako generalny decernent, mając przydzielone sobie sprawy ogólnej administracji; sprawy personalne, prawne i prasowe. Niewątpliwie dla mniejszych miast ilość 4 lub 5 wydziałów wystarczyłaby w zupełności, w każdym razie odrębny dział musi tworzyć szkolnictwo, które w podziale architektury Johna nie znajduje specjalnego uwzględnienia, należąc do decernatu opieki społecznej. Decernat techniczny obejmuje tu urząd rozbudowy, policję budowlaną i poradnictwo budowlane, miernictwo miejskie, budownictwo nadziemne i podziemne, wreszcie wodociągi, kanalizację i oświetlenie, oraz przedsiębiorstwa miejskie.

Decernat opieki społecznej obejmuje wedle podziału Johna policję, wraz z służbą ruchu i urzędem meldunkowym i stanu cywilnego, urząd zdrowotności i szpitalnictwa, urząd szkolny i opieki nad młodzieżą, opiekę nad ubogimi, urząd mieszkaniowy, rzeźnię i targowiska, straż ogniową, kąpieliska, wreszcie sprawy sztuki, nauki i kultury.

Podział ten przedstawia poza brakiem systemu poważne luki zwłaszcza w dziale opieki społecznej. Nie mówiąc już o szkolnictwie, które wykazuje przynajmniej formalny związek z opieką nad młodzieżą, należy stwierdzić, że sprawy rzeźni i targowisk, oraz bezpieczeństwa łączą się nader luźnie z właściwą opieką społeczną. Podobnie sprawy komunikacyjne nie są potraktowane odrębnie, pomimo tego, że nietylko dla stolicy i większych, ale także i mniejszych miast, kwestja tanich i dogodnych środków lokomocji przedstawia niezmiernie doniosłe znaczenie. Niemniej ograniczenie zasadniczych działów administracji komunalnej, do możliwie najmniejszej cyfry wydziałów, czy departamentów ma za sobą ze stanowiska uproszczenia i ulepszenia administracji samorządowej duże znaczenie i w tym kierunku daje podział arch. Johna z Dortmundu pewne punkty wytyczne. W obrębie zarządów, czy decernatów istnieć winna jak najdalej idąca samodzielność poszczególnych działów administracji komunalnej, poręczona przez możliwie staranny dobór fachowców i organizatorów. Przez ograniczenie liczby departamentów (decernatów) osiąga się nie tylko większą jednolitość zarządu miejskiego, lecz nadto poważną oszczędność w materjale urzędniczym na stanowiskach kierowniczych, kancelaryjnych, buchalteryjnych, sekretarskich i t. d.

Ilości samodzielnych działów administracji komunalnej (decernaty, zarządy, wydziały, departamenty i t. d.) nie da się zgóry ściśle ustalić, zależy ona od ilości mieszkańców, socjalnego i zawodowego składu ludności, obszaru miasta, rozwoju przemysłu, handlu, bankowości i komunikacji, majątku i dochodów miasta, rozwoju przedsiębiorstw komunalnych i t. d. Niemniej na każdym stopniu rozwoju administracji komunalnej da się ustalić główne jej działy, administrowane, jak szkolnictwo, zdrowotność, opieka społeczna itd..

osobno pod kierunkiem sił fachowych, wyposażonych w daleko idącą samodzielność i prerogatywy. Siły kierownicze bynajmniej nie muszą mieć wykształcenia prawniczego, jak to jednostronnie dotąd ma miejsce w administracji niemieckiej i austriackiej, a przeciwnie zależnie od rodzaju pracy pożądaną jest wykształcenie fachowe w danej gałęzi, oczywiście przy zapewnieniu materiałowi urzędniczemu, drogą specjalnych uczelni administracyjnych i komunalnych, ogólnego wykształcenia, zwłaszcza ekonomicznego i administracyjnego. Udział czynnika obywatelskiego, wziętego wprost z warstwu pracy i praktyki, jest wielce pożądaną, jako przeciwstawiającą się odpornie biurokratyzmowi zawodowych urzędników. Niemniej, jeśli chodzi o dobór ludzi dla służby miejskiej, rozstrzygającym jest nie tylko pewien poziom wiedzy ogólnej i zawodowej, lecz także indywidualność organizacyjna, zwłaszcza na kierowniczym stanowisku, pełna inicjatywy i energii w przeprowadzeniu zadań administracyjnych, umiejętność obchodzenia się z materiałem podwładnym i ludnością. Połączenie w zarządzie miasta i poszczególnych urzędach miejskich fachowców różnych gałęzi wiedzy i praktyki, więc prawników, ekonomistów, inżynierów, lekarzy, buchalterów, handlowców, nauczycieli i t. d., jest niezbędne dla administracji komunalnej, niemniej wszyscy pracownicy i urzędnicy miejscy winni mieć bez względu na swe specjalne studia odpowiednie wykształcenie administracyjno - gospodarcze, zdobyte na specjalnych uczelniach i kursach administracji komunalnej, o czym zresztą będzie poniżej jeszcze mowa.

Administracja miejska średnich miast niemieckich obejmuje przeważnie pięć do sześciu decernatów, pozostających pod naczelnym kierownictwem decernentów z łona magistratu.

- 1) Decernat ogólny (personalny i administracyjny),
- 2) Decernat szkolnictwa i kultury,
- 3) Decernat budownictwa, osadnictwa i własności ziemskiej,
- 4) Decernat podatkowo - finansowy,
- 5) Decernat opieki społecznej,
- 6) Decernat miejskich przedsiębiorstw.

Pierwszy decernat pozostaje pod kierunkiem nadburmistrza, lub jego zastępców, decernat II złączony jest w mniejszych miastach z decernatem I, który obejmuje nadto policję.

Ścisły podział deputacji i decernatów, w naszych warunkach delegacji, zarządów i wydziałów, jest zarazem najtrwalszą podstawą dla jednolitej organizacji organów wykonawczych i urzędów miejskich, które winny zarówno co do ilości, jak i zakresu działania odpowiadać ściśle głównym gałęziom administracji i polityki komunalnej. Wprawdzie nie brakło prób zejścia w organizację władz i instytucji miejskich z zasady resortowej w kierunku utworze-

nia odrębnych placówek administracyjnych w rodzaju decernatu stanu średniego, robotniczego i t. d., lecz próby te są dotąd raczej odosobnione, nie mogą liczyć na realizację w najbliższym czasie, wobec konieczności ze stanowiska choćby oszczędnościowego skupienia wszystkich agend miejskich w kilku wielkich działach o zdecydowanym zakresie działania i ściśle ustalonych kompetencjach.

Dążenie do uproszczenia i ujednostajnienia administracji komunalnej winno znaleźć swój wyraz zarówno na terenie organizacji przedstawicielstwa miejskiego, jak i na terenie organizacji miejskich organów i władz wykonawczych. Wbrew rozpowszechnionemu zwyczajowi szeregu miast, których deputacjom i decernatom, komisjom i radom zarządzającym nie odpowiadają w ilości i organizacji poszczególne biura i urzędy miejskie, uważamy, iż ze stanowiska jednolitości administracji komunalnej najbardziej pożądana jest zupełna zbieżność organizacyjna, czynników uchwalających i kontrolujących, więc decernatów i deputacji (zarządów, delegacji) z odpowiednimi działami władz wykonawczych (wydziałami, sekcjami, urzędami i t. d.). Znaczy to innemi słowy, że dział oświaty i kultury winien grupować wszystkie agendy dotyczące szkolnictwa, kultury i sztuki i że na czele delegacji (deputacji) tego wydziału winien stać ławnik lub decernent z przedstawicielstwa miasta (magistratu), a na czele urzędu szkolnego szef wydziału, jako fachowy urzędnik miejski. Decernenci i ławnicy wielkich działów administracji komunalnej nie powinni mieć równoczesnych zajęć kierowniczych i kontrolnych w kilku gałęziach administracji miejskiej, pomijając oczywiście kolegalne załatwianie spraw w magistracie. Kumulacja stanowisk, tak częsta u nas w przedstawicielstwie samorządowym, nie wychodzi na dobre, ani sprawności służby, ani idei przedstawicielstwa obywatelskiego.

Celem musi tu być zupełna jednolitość administracji komunalnej, wielkie agendy w rodzaju szkolnictwa, opieki społecznej i t. d. winny być skupione w odrębnych wydziałach i decernatach pod kierunkiem osób z przedstawicielstwa miejskiego i ciała urzędniczego, co nie przeszkadza, iż poszczególne szkoły, szpitale i szereg instytucyj miejskich danego działu administracji komunalnej może otrzymać w granicach statutu daleko idącą samodzielność i prawo inicjatywy. Biura, urzędy, zakłady i instytucje, nie odpowiadające jednolitemu podziałowi zarządu miasta na główne działy administracji komunalnej ulegają na Zachodzie w coraz wyższym stopniu likwidacji, jako odrębne jednostki administracyjne, przy równoczesnem wcieleniu ich do danego działu administracji.

Uważamy więc za przestarzały system, istniejący dotąd w wielu prowincjonalnych miastach niemieckich, mocą którego decernaty obejmują szereg urzędów samodzielnych, nieraz luźnie z sobą związanych. W mieście Guben

np. decernat I (ogólny) obejmuje urząd centralnej administracji, biuro personalne, urząd oświatowy, urząd bezpieczeństwa, urząd statystyczny i urząd stanu cywilnego, decernat II urząd mieszkaniowy, budowniczy i własności ziemskiej, decernat III urząd podatkowy, izbę obrachunkową, główną kasę i zarząd finansowy, decernat IV urząd opieki społecznej, urząd pracy i urząd ubezpieczeń, decernat V aprowizację i przedsiębiorstwa. O ile system ten odpowiada zwyczajnemu podziałowi na referaty, to pomijając niczem nieuzasadnione połączenie spraw szkolnych z administracją ogólną i policją, należy uznać ten stan rzeczy za racjonalny.

O wiele jednak bardziej celowe jest zwłaszcza dla wielkich miast zgrupowanie wszystkich agend pokrewnych w jednym urzędzie, czy wydziale, który oczywiście musi być podzielony na poszczególne działy, czy referaty, zależnie od rzeczowych funkcji danej gałęzi administracji. Wydział taki, zawsze odpowiadający jak najściślej poszczególnym działom administracji komunalnej, musi być poddany co do zasadniczego kierunku polityki komunalnej specjalnej komisji, delegacji, czy deputacji, złożonej z przedstawicieli reprezentacji miejskiej i obywatelstwa. Delegacje te jednak nie powinny również przekraczać kompetencji i podziału wedle głównych działów administracji komunalnej, tak, iż jednostka zasadnicza, więc wydział, czy departament opieki społecznej winien mieć specjalną deputację, (zarząd, komisję, delegację i t. d.) oraz specjalnego decernenta (ławnika), jako przewodniczącego zarządu. Jest to najprostszy sposób osiągnięcia pełnej jednolitości zarządu administracyjnego i taką też lub zbliżoną organizację posiada już obecnie szereg miast zachodnich, oraz główne miasta Polski. W deputacjach, komisjach, delegacjach i t. d. biorą udział również osoby z poza reprezentacji miasta, co tem bardziej poręcza współdział czynnika fachowego i obywatelskiego. Deputacja, czy komisja opieki społecznej, składa się w takich wypadkach z szeregu czynników obywatelskich i samorządowych, mogących współdziałać w wielkim dziale opieki z tytułu urzędu lub zasług społecznych. W jednym z miast niemieckich (Guben) do deputacji opieki (Wohlfahrtsausschuss) wchodzi jako członkowie nadburmistrz (przewodniczący), decernent, miejski lekarz, kierowniczka opieki socjalnej (leitende Socialbeamtin) i kierownik urzędu opieki, nadto kilku radnych i wybrani przez reprezentację miejską delegaci organizacji społecznych i dobroczynnych. Deputacja ta tworząca zbyt liczne ciało ma jeszcze rodzaj komitetu wykonawczego (prezydjum), które zbiera się częściej i kieruje bezpośrednio agendami opieki, ustalając wytyczne dla kierownika urzędu opieki i zdrowotności, jako organu wykonawczego. Należy tu zaznaczyć, iż opieka społeczna w Guben centralizuje wszystkie agendy opieki, wraz z zdrowotnością, co wielce ułatwia racjonalną administrację tej najważniejszej obecnie gałęzi zarządu miasta.

Wielkim krokiem naprzód w rozwoju administracji komunalnej jest przeniknięcie zarządu miejskiego w coraz wyższym stopniu czynnikiem ekonomicznym.

W szeregu miast zachodnich utworzono — jak o tem była mowa powyżej — specjalne placówki i urzędy gospodarcze, które miały na celu ustalenie wytycznych polityki komunalnej i realizację we wszystkich działach gospodarki miejskiej naczelnej zasady ekonomicznej „jak najmniejszym kosztem, jak największe rezultaty”. Dyrektor Dr. Herbst, słusznie stwierdza tedy w jednym z artykułów „iż ekonomiście musi być w wyższym stopniu, niżli to miało miejsce dotychczas, zapewniony wpływ na administrację miejską, musi on być równouprawniony w miejskich kolegjach administracyjnych, skoro pozostaje w ścisłym kontakcie z miejscowem życiem gospodarczem, znając najlepiej jego potrzeby i postulaty”. Stąd utworzono w niektórych miastach specjalne stanowisko radcy ekonomicznego na wzór radcy prawnego.

Polityki komunalnej nie da się prowadzić jednolicie i systematycznie, a przedewszystkiem celowo bez uwzględnienia podstaw ekonomicznych. To, co w niektórych zarządach miejskich nazywa się gospodarczą funkcją, nie ma nic wspólnego z ekonomiką komunalną, (np. zakupno rekwizytów kancelaryjnych i t. d.) faktem jest bowiem, iż o ile lekarz, prawnik i inżynier wyrobili sobie oddawna należne stanowiska fachowe w administracji komunalnej, o tyle ekonomista, pomijając niektóre z bardziej nowoczesnych zarządów większych miast, pozostaje najczęściej poza administracją komunalną, niewątpliwie z wielką szkodą dla sprawności i oszczędności urzędowania. Wchodzi tu w rachubę nawet utworzenie odrębnych i samodzielnych decernatów, (wydziałów ekonomicznych) celem ułatwienia im w obrębie dzisiejszej struktury magistratów, skutecznej i odpowiedzialnej pracy. Wydział ekonomiczny mógłby oddać nieocenione usługi w przeprowadzeniu nowoczesnej organizacji produkcji, obrotu i pracy miejskiej na podstawie daleko idących oszczędności, oczywiście racjonalnie i ewolucyjnie realizowanych, a nadto współdział czynnika ekonomicznego w opracowywaniu budżetu i planu organizacyjnego administracji komunalnej mógłby zapobiec skutecznie niepożądanemu rozrostowi agend i wydatków komunalnych.

Miasto Wiedeń grupuje w I dziale administracyjnym sprawy personalne, kontrolę, funkcje reprezentacyjne i t. d., w II dziale skarbowość, w III opiekę i zdrowotność, w IV politykę socjalną i budownictwo mieszkaniowe, osadnictwo, urząd pracy i zawodów, w V sprawy techniczne, więc cegielnie, kamieniołomy, materiały budowlane (produkcja i obrót), oddział aut ciężarowych i osobowych, ogrody, kąpieliska, kanalizację, budowę ulic, mostów i t. d. Dział VI obejmuje sprawy aprowizacyjne, targi, hale i rzeźnie, domy składowe, urząd gospodarczy, piekarnię, restaurację w ratuszu, administra-

cję domów, szkolnictwo, lasy i majątki gminne. Grupa VII łączy ogólne sprawy administracyjne, bezpieczeństwo, straż ogniową, oświatę ludową, archiwa, zbiory, wybory, administrację spraw ludności (stanu cywilnego itd.). Wreszcie dział VIII obejmuje przedsiębiorstwa miejskie, gazownię, elektrownię, tramwaje, zakład pogrzebowy, reklamę miejską i t. d. Plan ten nie zaleca się bynajmniej jasnością i przejrzystością układu. Połączenie szkolnictwa z rzeźniami, aprowizacją, domami składowymi, lasami gminnymi, lub oświaty pozaszkolnej (ludowej) z bezpieczeństwem i strażą ogniową, jest wprawdzie więcej... groźne, niż połączenie smochodów z materiałami budowlanymi, niemniej nie jest celowe i może być podyktowane jedynie względami personalnymi i miejscowymi. Na podkreślenie zasługuje jednak racjonalne skupienie agend technicznych i aprowizacyjnych, każde pod wspólnym i jednolitem kierownictwem.

Ilość osób, zajętych w administracji i przedsiębiorstwach komunalnych Wiednia wynosiła w r. 1919 54,777, w r. 1926 50,413, jest to więc spadek nieznaczny, jeśli się zważy, iż rok 1919 był okresem przymusowej gospodarki aprowizacyjnej. Na 50,413 urzędników i pracowników przypada 6841 osób zajętych właściwymi funkcjami zwierzchniczymi, 11,072 w zakładach i instytucjach, zależnych od centralnej administracji zwierzchniczej, 7,204 w zarządzie szkolnym i 25,296 we własnych przedsiębiorstwach komunalnych. Koszty poborów urzędniczych i pracowniczych, wydziałów administracyjnych i przedsiębiorstw figurują w preliminarzu w roku 1926/27 z sumą 143.890.900 szylingów na ogólną sumę wydatków zwyczajnych 437,276.130 szyll., tworząc 33% budżetu wydatkowego. Zadaniem racjonalnej polityki personalnej jest dążenie do zmniejszenia wydatków na właściwą administrację zwierzchniczą, wydatki bowiem personalne w przedsiębiorstwach i zakładach są często wydatkami produkcyjnymi, dotyczącymi bezpośrednio robocizny i wytwórczości, lub też usług lekarskich, szkolnych i t. d.

Z drugiej strony szereg agend i przedsiębiorstw komunalnych wykazuje poważny rozrost w związku z socjalizmem municypalnym miasta Wiednia. Obecny zarząd gminy Wiednia rozpoczął urzędowanie od zakazu przyjmowania nowych urzędników, przez co uzyskano pewne oszczędności (miejsca opróżnione przez śmierć, emerytury i t. d.), nadto przeszło 1000 pracowników zrezygnowało z posad miejskich, otrzymując odprawę, zależną od ilości lat służby.

W podziale agend poczyniono w ostatnich latach znaczne ulepszenia. Dawniejsze odrębne działy opieki, fundacji i opieki nad ubogimi połączono w jeden wydział opieki społecznej, sprawy komunikacyjne połączono*) nie-

*) Por. Wydawnictwo „Das neue Wien” Wiedeń 1926, Tom I. Str. 172.

zbyt zresztą szczęśliwie z działem policji budowlanej, prawne sprawy wodne z oddziałem prawnym wodociągów, który prowadzi nadto sprawy rolnicze (meljoracyjne). Sprawy przemysłowe i spółdzielcze, dotąd rozrzucone po kilku wydziałach zgrupowano w jednym referacie, nadto osiągnięto daleko idące zespolenie zbyt rozdrobnionych agend technicznych, scentralizowano również administrację domów i gruntów miejskich, dotąd rozrzuconą po szeregu wydziałów. W centralnym urzędzie dla opieki nad młodzieżą zgrupowano wszystkie agendy, dotyczące tej dziedziny. Zmiany te niezawsze zresztą obmyślane systematycznie, przyczyniły się jednak do wydatnego zmniejszenia wydatków i przyspieszenia toku załatwienia, tem bardziej, że równocześnie ulepszo metody urzędowania, zastąpiono telefonicznym i osobistym kontaktem bezpłodną pisaninę biurokratyczną, specjalnie zakorzenioną w Austrii i Wiedniu, oraz powołano na kierownicze placówki siły fachowe, znane z inicjatywy i zmysłu organizacyjnego.

Ułatwia racjonalną organizację komunalnej administracji wiedeńskiej fakt, iż gmina m. Wiednia jest zarazem krajem związkowym, władzą polityczną I i II instancji, załatwiając pewne sprawy administracyjne w ostatecznej instancji. Pomimo tego gmina Wiednia załatwia wszystkie sprawy temi samemi siłami (tylko 2 nowe urzędy: rekursowy i policji bezpieczeństwa).

Bardzo poważne zdobycze osiągnięto w racjonalizacji rachunkowości i biurowości. Oddzielono przedewszystkiem kontrolę od likwidacji i rachunkowości kameralnej. Niezależny od magistratu urząd kontroli wykonuje obecnie nietylko kontrolę rachunkową, ale i gospodarczą, wywierając doniosły wpływ na uproszczenie i udoskonalenie administracji. W rachunkowości i kasowości przeprowadzono cały szereg ulepszeń (zniesiono kilkakrotne wpisywanie tych samych pozycji), nadto wprowadzono podwójną buchalterję w miejsce kameralnej rachunkowości w przedsiębiorstwach komunalnych i zakładach miejskich, prowadzonych handlowo (rzeźnie, tabory, hale i t. d.) a opartych na samowystarczalności. Szereg administracyjnych wydziałów, nadających się do gospodarczego prowadzenia, zmieniono na przedsiębiorstwa komunalne i zakłady samowystarczalne.

W miejskich zakładach wytwórczych i przeróbczych zastąpiono pracę ręczną nowoczesnemi urządzeniami maszynowemi, szczególnie w zakresie budowy i konserwacji dróg, oraz wzorowego w Wiedniu czyszczenia ulic, wywozu śmieci i wyzyskania odpadków. Ilość robotników, zajętych przy czyszczeniu ulic zmniejszyła się dzięki mechanicznym urządzeniom z 4000 na 1.200. Równocześnie zorganizowano urzędników i pracowników w pewne grupy, zbliżone wykształceniem i funkcjami, do grupy średniej służby komunalnej należą wszyscy pracownicy, pełniący funkcje, niewymagające wyższego wykształcenia, bez względu na rodzaj służby.

Bardzo szeroki rozrost funkcji gminnych w Wiedniu, przy równoczesnym żywotnym rozwoju właściwych zadań administracji komunalnej, w szkolnictwie (nowoczesne szkoły pracy i doskonale prowadzone szkoły zawodowe), opiece społecznej, budownictwie mieszkaniowym, zdrowotności i higienie, urządzeniach socjalnych, ogrodnictwie, przedsiębiorstwach użyteczności publicznej, aprowizacji, i t. d. świadczy o wysokich postępach, jakie zarząd m. Wiednia osiągnął ostatnio, dzięki coraz bardziej udoskonalonemu podziałowi pracy, szeroko stosowanemu poradnictwu zawodowemu i psychotechnice (zwłaszcza niższa służba miejska i robotnicy), oraz naukowej organizacji pracy.

Podobnie pod ścisłym wpływem tradycji lokalnych pozostaje podział agend w Paryżu, *) który obejmuje wedle preliminarza budżetowego oddział finansowy i podatkowy, centralną administrację prefektury, higienę i zdrowotność, oraz opiekę mieszkaniową, kasę gminną, straż ogniową, służbę pogrzebową, techniczne sprawy (Prefektura Sekwany) architekturę i sztukę, drogi publiczne, oświetlenie, parki i ogrody, oraz tabory, zaopatrzenie w wodę, szkolnictwo (elementarne, zawodowe, średnie i wyższe) opiekę społeczną i urząd bezpieczeństwa publicznego. Odnajdujemy tu główne gałęzie administracji komunalnej bez jednak systematycznego układu.

III. Podział agend komunalnych w Polsce.

Zarówno działy administracyjne, jak przede wszystkim przedsiębiorstwa i zakłady, prowadzone na sposób gospodarczy, muszą być tak skonstruowane, by naukowa organizacja w coraz wyższym stopniu obejmując administrację publiczną mogła być tu zastosowana w całej pełni, osiągając potanie i usprawnienie działalności samorządowej. Warunkiem sine qua non jest w tej dziedzinie przede wszystkim zwarty i celowy podział agend, ułatwiający podział pracy, racjonalizację i kontrolę. Jak się przedstawia w świetle dotychczasowych rozważań organizacja i podział agend komunalnych w Polsce. Bierzymy pod uwagę zarząd stolicy, jako najbardziej zbliżonej do wielkich miast zachodnich.

Porównawcze traktowanie organizacji i zakresu działania administracji komunalnej stolicy jest o tyle utrudnione, iż wedle uchwały Komitetu dla spraw Królestwa Polskiego z dnia 7. VII 1870 r. (Dz. Pr. tom 70) szereg agend, należących dziś do administracji komunalnej stolicy przekazano do kompetencji gubernatorstwa i oberpolicmajstra (sprawy zdrowotne, budow-

*) Por. Latour: Rapport Général sur le Projet de Budget primitif de 1925.

lane, szpitalnictwo). Ustawa z dnia 24 sierpnia 1902 oddała Magistratowi zamkniętą opiekę społeczną, zwaną wówczas dobroczynnością publiczną. Z wybuchem wojny utworzono w Warszawie Komitet obywatelski, który objął znaczną część obecnych agend miejskich. Prezesem Komitetu został mianowany przez niemieckie władze okupacyjne prezydent miasta, co jeszcze bardziej zespoliło administrację komunalną z komitetem obywatelskim, który sprawował zresztą funkcje rady miejskiej. Wyłoniony przez Komitet, Zarząd miejski sprawował władzę i funkcje wykonawcze, obejmując zwolna szkolnictwo, bezpieczeństwo publiczne, zaopatrzenie ludności, teatry, roboty publiczne itd., a nawet pewne funkcje ściśle państwowe, jak urząd miar i wag, pocztę, zapomogi rezerwistom itd. *). Zakres administracji miejskiej osiągnął wówczas swój maksymalny punkt rozwoju, był on nawet szerszy, niż obecnie, aczkolwiek, jeśli o merytoryczną stronę chodzi, zależny w całej pełni od zarządzeń władz okupacyjnych. T. zw. ordynacja Beselera z r. 1916 sankcjonuje do pewnego stopnia ów faktyczny, wielce żywotny rozwój samorządu stolicy, kładąc pierwsze formalne podstawy prawne dla dalszego rozwoju samorządu, Samorząd stolicy obejmował wówczas sprawy finansowe miasta, wraz z zarządem majątkiem gminy, szkolnictwo, opiekę społeczną, komunikację, bezpieczeństwo publiczne, zdrowotność, szpitalnictwo, sprawy aprowizacyjne wraz z policją targową i rzeźniami, wodociągi i kanalizację i t. d. t. j. główne działy obecnej administracji komunalnej. Nadzór rządowy ze strony władz okupacyjnych szedł daleko, zwłaszcza w zakresie aprowizacyjnym i spraw polityczno - wojskowych. Dopiero dekret o samorządzie z dn. 4.II.1919 roku kładzie trwałe podstawy dla rozwoju samorządu stolicy. Do własnego zakresu działania zarządu miejskiego należą sprawy dotyczące rozwoju zdrowotnego, kulturalnego i gospodarczego ludności, przyczem ustawa nie wylicza wyczerpująco poszczególnych agend administracji miejskiej, zadawałając się przykładowem wymienieniem jej najważniejszych działów.

Wedle dekretu do własnego zakresu działania należy:

- 1) zarządzanie majątkiem gminy, oraz jej dochodami i wydatkami,
- 2) zakładanie i utrzymywanie miejskich dróg, mostów, ulic, placów, ogrodów, skwerów i t. d.,
- 3) zakładanie i utrzymywanie miejskich środków komunikacji,
- 4) piecza nad urządzeniami, służącemi do utrzymania porządku i bezpieczeństwa publicznego,
- 5) zakładanie i utrzymywanie urządzeń wodociągowych, kanalizacyjnych, oraz służących do zaopatrywania miasta w światło i siłę elektryczną,

*) Por. Sprawozdanie Zarządu m. st. Warszawy 1925.

- 6) opieka nad ubogimi,
- 7) ochrona zdrowia publicznego, zakładanie i utrzymywanie szpitali,
- 8) zakładanie i utrzymywanie rzeźni, hal i targowisk,
- 9) aprowizacja i dostarczanie ludności zdrowych i tanich mieszkań,
- 10) popieranie handlu, przemysłu i rzemiosł,
- 11) piecza nad oświatą publiczną, zakładanie i utrzymywanie szkół, bibliotek, muzeów, teatrów i t. p.,
- 12) piecza nad obyczajnością publiczną i t. d.

Poruczony zakres działania normują ustawy i rozporządzenia państwowe oraz kontrakty rządu z zarządem miasta. Zakres tych czynności nie jest jednak wydatnie rozszerzony wobec istnienia na terenie miasta Komisarjatu Rządu, który pełni szereg czynności, należących właściwie do zakresu działania samorządu, jak księgi ruchu ludności, inspekcję policyjno-sanitarną, ruch uliczny, koncesje przemysłowe i t. d. W każdym razie zarząd miasta pełni w pierwszej instancji, funkcje inspekcji budowlanej, przemysłowej, służby weterynaryjnej i t. d.

Nieuchwalenie ustaw samorządowych, utrudnia w wysokim stopniu wzajemne rozgraniczenie kompetencji np. miasto prowadzi obok Komisarjatu Rządu inspekcję budowlaną, dozór sanitarny, urząd przemysłowy itd., co nietylko powiększa koszty administracji, lecz nadto wprowadza chaos i tarcia kompetencyjne w dziedzinach, wymagających jednolitego traktowania i ostatecznej decyzji administracyjnej. Obecnie z utworzeniem starostw grodzkich nastąpiło i w tym kierunku polepszenie stosunków przez rozdzielenie kompetencji.

Ze stanowiska racjonalności i ekonomiki zarządu miejskiego ważne jest porównawcze traktowanie organizacji wykonawczych organów zarządu miejskiego. Właściwy zarząd miejski grupuje się w wydziałach Magistratu, podlegających nadzorowi i kontroli ze strony delegacji (zarządów), złożonych z przedstawicieli Rady miejskiej, członków Magistratu i specjalnie kooptowanych obywateli miasta.

W porównaniu ze stosunkami zachodnimi, organizacja wydziałów Magistratu stolicy nie była zbyt rozbudowana, skoro w r. 1919 Magistrat Warszawy liczył 19 wydziałów (miasto Królewiec 64). Natomiast w strukturze administracji komunalnej znać podczas okresu wojennego i powojennego wpływ wypadków politycznych, wkładających na zarząd miasta specjalne obowiązki charakteru wybitnie przejściowego, należące właściwie do zakresu działania władz wojskowych i państwowych. Zwolna funkcje te w rodzaju policji, administracji wag i miar, poczty i inspektorów fabrycznych przeszły do administracji państwowej. Nadto niezbędne w związku z olbrzymią rozbudową organizmu państwowego i samorządowego, podczas tworzenia państwowości polskiej i okresu inflacji, oszczędności budżetowe zmuszały do uprosz-

czenia aparatu administracyjnego, redukcji i łączenia wydziałów i poszczególnych biur w większe jednostki administracyjne, grupujące pokrewne i zbliżone działy administracji. W r. 1918 przedstawiała się organizacja administracji stolicy jak następuje:

Kancelarja Główna,

Wydział I — finansowy,

Wydział II — administrowanie majątkiem miejskim: (II-a Komisja Uprawy Gruntów Podmiejskich; II-b Sekcja do spraw majątków fundacyjnych),

Wydział III — przedsiębiorstw miejskich koncesyjnych,

Wydział IV — do spraw przemysłowych i ochrony pracy,

Wydział V — szpitalnictwa,

Wydział VI — zdrowia publicznego,

Wydział VII — budownictwa,

Wydział VIII — wodociągów i kanalizacji,

Wydział IX — szkolny,

Wydział X — do spraw kultury,

Wydział XI — milicji miejskiej,

Wydział XII — straży ogniowej,

Wydział XIII — ubezpieczeń i lombardu,

Wydział XIV — prawny,

Wydział XV — statystyczny,

Wydział XVI — kontroli,

Wydział XVII — dobroczynności publicznej,

Wydział XVIII — zaopatrywania miasta,

Wydział XIX — dostaw nakazanych.

Po licznych przeobrażeniach i zmianach administracja miejska przedstawia się jak następuje: *)

Biuro Rady Miejskiej załatwia wszystkie sprawy, związane z reprezentacją miasta, funkcjonowaniem Rady Miejskiej i t. d., (biblioteka Rady i t. d.).

Wydział dla spraw ogólnych (sekcja ogólna, personalna, rachunkowo-gospodarcza i wojskowa) ma pieczę nad stosunkami personalnymi pracowników i robotników miejskich, łącznie z organizacją pomocy lekarskiej, wpisów szkolnych, emerytur, odprawami i t. d., pełni funkcje biura prezydjalnego Magistratu, prowadzi inwentaryzację mienia miejskiego, ogólny dziennik podawczy, archiwum główne, korespondencję z władzami nadzorcami i rządem, redaguje Dziennik Zarządu m. Warszawy, prowadzi dział prasowy, wykonuje nadzór i pieczę nad rozwojem rzemiosł w stolicy. Wreszcie Wydział załatwia

*) Por. Dziennik Zarządu m. st. Warszawy. 1927. Nr. 86/90.

sprawy poruczonego zakresu działania w zakresie wojskowości (kwaterunki, wypłaty rezerwistom), przynależności obywatelskiej, wyborów do ciał przedstawicielskich i t. d.

Przy prezydencie działa nadto odrębne biuro dochodzeń dyscyplinarnych, prowadzące dochodzenia w sprawie nadużyć służbowych i orzecznictwo o wymiarze kar. Odrębną również organizacją jest Muzeum Narodowe.

Biuro Rady prawnego, które prowadzi i broni spraw Magistratu w sądach, udziela opinii prawnych w sprawach miejskich, opracowuje statuty i przepisy prawne, legalizuje i zawiera kontrakty w imieniu Magistratu, obejmuje nadto miejskie biuro porad prawnych i urząd rozjemczy w sprawach mieszkaniowych.

Odrębnie zorganizowana jest *Kontrola miejska*, która czuwa nad zgodnem z budżetem wydatkowaniem i racjonalnem administrowaniem majątkiem miejskim, oraz właściwym i terminowym poborem dochodów, nadto nad ogólną działalnością i gospodarką instytucyj miejskich.

Wydział finansowo - podatkowy obejmuje 8 referatów, zorganizowanych w tyłuż sekcjach, więc kierunek ogólny, projektowanie statutów i przepisów podatkowych, wymiar, pobór i kontrolę wpływów podatkowych i opłat miejskich bezpośrednich, od lokali, przedmiotów zbytku, nieruchomości i t. d., wymiar i pobór podatków pośrednich, opłat od widowisk, gazu, elektryczności, polis ubezpieczeniowych i t. d., kasowość miejską, egzekucję, ogólną rachunkowość i budżet miejski, zawiadywanie kapitałami i kredytami miejskimi, kontrolę wylosowywanych obligacyj kuponów, wreszcie administrację majątkiem miejskim.

Inspekcja handlowa dawniej przedsiębiorstw miejskich i koncesjonowanych obejmuje policję handlową, nadzór nad handlem i jarmarkami w mieście, administrację urządzeniami, służącemi obrotowi (hale, targowiska itd.), wraz z zezwoleniem i pobieraniem opłat za miejsce i prawo handlu w halach, targowiskach, ulicach miasta, kioskach, (z pożytków rzeki Wisły), za zajęcie gruntów miejskich pod powyższe cele, opłaty reklamowe i t. d. Dawniej wydział przedsiębiorstw miejskich, obecnie zniesiony, obejmował eksploatację rzeźni miejskich, targowisk bydłęcych, zakładu utylizacyjnego, nadzór nad oględzinami mięsa przywożonego, wreszcie zarządzanie taborem miejskim, utylizacyjnym, obsługą przewozową instytucyj miejskich, czyszczenie miasta i t. d., obecnie działy te przeszły do innych resortów i przedsiębiorstw.

Wydział zdrowia publicznego obejmuje pieczę nad stanem zdrowotnym ludności, zapobieganie chorobom zakaźnym, walkę ze śmiertelnością dzieci, nadzór sanitarny nad produktami spożywczymi i przedsiębiorstwami w rodzaju hoteli, pralni, kąpeli itd., propagandę zasad higieny osobistej, mieszkaniowej, szkolnej, w przemyśle i handlu, dostarczanie ludności tanich i zdro-

wych kąpeli, ogólną inicjatywę w kierunku podniesienia stanu sanitarnego ludności i t. d. Ponad to należy do wydziału zdrowia publicznego służba weterynaryjna w charakterze władzy administracyjnej I-ej instancji, nadzór nad wykonywaniem przepisów służby weterynaryjnej, nadzór nad stanem zdrowotnym zwierząt użytkowych, podkownictwo, zapobieganie chorobom zakaźnym, szczepienia ochronne, nadzór sanitarny nad obrotem zwierzętami i surowcami zwierzęcymi na stacjach kolejowych, przystaniach i t. d., wydawanie świadectw pochodzenia zwierząt domowych, organizacja kursów mięsoznawstwa i trychinoskopijnych, przyznawanie i wypłata odszkodowań za zwierzęta padłe i zabite w celu tłumienia chorób zakaźnych, opinjowanie w sprawach urzędzeń rzeźni i targowisk i t. d. Wydział Zdrowia prowadzi nadto zakłady medycyny zapobiegawczej, dezynfekcyjnej, spalanie śmieci, izolacyjną pralnię, kąpieliska, Instytut higjeniczny, stacje higjenu zapobiegawczej z poradniami, urzędy sanitarne dla 26 okręgów i 2 stacje dworcowe weterynaryjne.

Wydział techniczny obejmuje w dziale architektury projekty i wykonywanie nowych budowli miejskich, ich przebudowę i konserwację, sprawy dotyczące regulacji miasta, dokonywanie pomiarów, sporządzanie planów miasta, kontrolę urządzeń mechanicznych i opał w budowlach i instytucjach miejskich i badanie cen materiałów budowlanych.

W dziale komunikacyjnym obejmuje dział techniczny projektowanie i konserwację mostów, wiaduktów i śluz, budowę dróg, ulic i chodników, zarządzanie drogami i walcami parowemi, zakupywanie i magazynowanie materiałów brukarskich, sprawy kolejek dojazdowych.

W dziale plantacyj miejskich dział techniczny obejmuje urządzenie i utrzymywanie miejskich parków, ogrodów, zadrzewień, szkółek miejskich itd.

Urząd inspekcyjno - budowlany w dziale technicznym obejmuje nadzór budowlany - policyjny nad budownictwem wszelkiego typu w mieście, zatwierdzanie planów budowli, udzielanie pozwoleń na budowę fabryk i zakładów przemysłowych, inspekcję nad gmachami miejskimi.

Łączona z działem technicznym inspekcja elektryczna poświęcona jest kontroli prawnej, administracyjnej i technicznej przedsiębiorstw koncesyjnych elektrycznych, kontrola podatków pobieranych za pośrednictwem elektrowni publicznych, wymiar podatku od elektrowni prywatnych, nadto należy tu kontrola i projektowanie oświetlenia miasta, projektowanie urządzeń elektrycznych w gmachach publicznych i kontrola eksploatacji, oraz kontrola urządzeń u odbiorców prywatnych, kontrola urządzeń dźwigowych, prowadzenie pracowni elektrotechnicznej dla badania liczników, lamp i materiałów elektrycznych.

Komitet rozbudowy przy Wydziale technicznym udziela w myśl ustawy o rozbudowie miast pomocy budującym (na remont domów zniszczonych), przejmując grunty przekazywane miastu przez państwo i nabyte dobrowolnie lub mocą wywłaszczenia tereny budowlane, oraz gromadzi materiały budowlane. Dział techniczny prowadził wreszcie budowę mostu Poniatowskiego przy pomocy państwa.

Urząd przemysłowy, na prawach odrębnego wydziału, udziela pozwoleń przemysłowych na budowę i urządzenie zakładów przemysłowych, prowadzi nadzór sanitarny, techniczny i przemysłowy w zakresie I i II instancji nad zakładami przemysłowymi. W dziale ruchu kołowego Urząd przemysłowy wydaje koncesje na prowadzenie przedsiębiorstw przewozowych, oraz zezwolenia na prawo jazdy woźnicom, szoferom po odpowiednich egzaminach, wreszcie prowadzi łącznie z policją lustrację i rejestrację pojazdów wszelkich typów. Należy tu również dział spraw poruczonych przez Magistrat.

Wydział oświaty i kultury prowadzi szkolnictwo miejskie wszelkich rodzajów od przeszkoli (57) począwszy, a na kursach o charakterze wyższym i specjalnym (szkoła sztuk zdobniczych) skończywszy (6 szkół zawodowych, 171 szkół powszechnych, 5 gimnazjów, 236 klas doksztalających, 163 kompletów kursów dla dorosłych), dalej muzeum pedagogiczne, oświatę pozaszkolną, higienę szkolną, sprawy kultury, sztuki, muzyki i nauki w porozumieniu z instytucjami społecznymi, które subwencjonuje, czuwa nad rozwojem sportów fizycznych, krajoznawstwa, prowadzi pracownię psychotechniczną, kinematograf miejski, udziela stypendjów i t. d.

Wydział straży ogniowej oczyszcza przewody kominowe, niesie pomoc podczas pożarów i żywiołowych katastrof, czuwa nad bezpieczeństwem ogniowym w teatrach i lokalach publicznych wogóle.

Wydział statystyczny zbiera i opracowuje materiały statystyczne dla potrzeb zarządu miejskiego o ruchu ludności, zdrowotnem, gospodarczem i społecznem życiu stolicy, urządza ankiety statystyczne, wydaje publikacje statystyczne, przygotowuje sprawozdania z działalności miasta i prowadzi biuro adresowe.

Do Wydziału Opieki Społecznej i Szpitalnictwa należy:

- 1) Zaspakajanie potrzeb ludności w zakresie szpitalnictwa i opieki społecznej;
- 2) czuwanie nad rozwojem szpitali i zakładów opiekuńczych, stosownie do potrzeb ludności;
- 3) budownictwo i urządzenie szpitali i zakładów opiekuńczych;
- 4) współdziałanie z organami miejskiej służby sanitarnej w walce z chorobami zakaźnymi i zwalczanie żebractwa: umieszczanie żebraków w domach zarobkowych, przytułkach noclegowych i zakładach opiekuńczych;

5) administrowanie istniejącymi szpitalami miejskimi i zakładami opiekuńczymi;

6) prowadzenie szkół dla personelu pomocniczo - lekarskiego i szkół dla położnic;

7) kontrola nad ściąganiem należności za leczenie w szpitalach, oraz za utrzymanie dzieci i starców w zakładach opiekuńczych i społecznych;

8) przyjmowanie ofiar, zapisów i darowizn na rzecz szpitali i zakładów opiekuńczych, oraz prowadzenie spraw fundacyjnych;

9) kontrola ruchu chorych, oraz dzieci i starców (statystyka szpitalnictwa i opieki społecznej);

10) prowadzenie pracowni leczniczych i naukowych przy szpitalach;

11) prowadzenie przychodni dla chorych przy szpitalach;

12) prowadzenie opieki zamkniętej: umieszczanie dzieci i starców w zakładach opiekuńczych miejskich i społecznych;

13) prowadzenie opieki półotwartej za pośrednictwem 10 żłobków dla dzieci, rozmieszczonych w różnych dzielnicach miasta;

14) prowadzenie opieki otwartej za pośrednictwem 4 miejskich stacji opieki społecznej, udzielanie zapomóg na pożywienie, rozdawnictwo odzieży, obuwia, środków leczniczych, pomoc lekarska, grzebanie zmarłych, zapomogi na książki i pomoce szkolne, rozdawnictwo mydła i bonów kąpielowych;

15) opieka nad instytucjami dobroczynnymi i społecznymi w liczbie 80, którym udzielane są stałe i jednorazowe subsydia;

16) opieka nad bezdomnymi: umieszczanie bezdomnych i eksmitowanych w specjalnie wybudowanych na ten cel schroniskach miejskich dla bezdomnych, oraz w barakach, pod zarządem Polskiego Czerwonego Krzyża;

17) pomoc bezpośrednio potrzebującym:

a) wsparcia z zapisów dobroczynnych;

b) emerytury starcze;

c) opieka nad macierzyństwem i niemowlęstwem;

d) kolonje i półkolonje letnie;

e) pomoc dla matek na utrzymanie dzieci.

18) Rejestracja osób wspieranych, ustalanie przynależności gminnych, rozrachunki z gminami w zakresie wzajemnych świadczeń ubogim, ułatwianie ubogim przejazdów do miejsca przynależności i w celu wyszukania zarobków.

Przy wydziale funkcjonują:

a) biuro pośrednictwa pracy dla służby domowej, mające na celu przyświe z pomocą w wyszukaniu pracy;

b) pogotowie opiekuńcze dla dzieci, którego zadaniem jest udzielanie opieki dzieciom opuszczonym lub zabłąkanym, kierowanym przez policję państwową, do czasu umieszczenia ich w odpowiednim zakładzie, lub u rodziców;

c) biuro zasiłkowe dla bezrobotnych w zakresie poręczonym przez zarząd obwodowy funduszu bezrobocia na m. st. Warszawę — przyjmuje zgłoszenia o zasiłki, wymierza i wypłaca zasiłki bezrobotnym, objętym ustawą z dnia 18 lipca 1924 r., oraz ściągą zaległe wkładki na fundusz bezrobocia od zakładów pracy; w zakresie własnym udziela doraźnej pomocy bezrobotnym nieubezpieczonym z funduszy, wyznaczonych na ten cel przez władze miejskie. Wydział opieki i szpitalnictwa został w r. 1928 podzielony na dwa odrębne Wydziały Opieki i Szpitalnictwa.

Ponad to poza wydziałami administracyjnymi działają *P r z e d s i ę b i o r s t w a a u t o n o m i c z n e*. *Wodociągi i kanalizacja* prowadzą inspekcję, eksploatację i konserwację istniejących urządzeń. *T r a m w a j e m i e j s k i e* dostarczają ludności i instytucjom publicznym środków lokomocji przewozowych za pomocą tramwajów i autobusów. *Miejskie zakłady zaopatrywania* regulują ceny na rynku wewnętrznym i zaopatrują ludność i miasto w artykuły masowego zapotrzebowania. *A d m i n i s t r a c j a g o s p o d a r s t w a r o l n e g o i l e ś n e g o* prowadzi gospodarkę rolą i lasem na gruntach miejskich i państwowych, oraz zasila mlekiem Centralną Stację Mleczną. *I n s t y t u t W z a j e m n y c h U b e z p i e c z e ń* miasta stołecznego Warszawy rozpoznaje szacunki ubezpieczonych nieruchomości, zarządza śledztwa i likwidację strat pogorzelczych, rozpoznaje i wypłaca odszkodowania, zarządza funduszami ubezpieczeniowymi. *Warszawski lombard miejski* wydaje pożyczki na zastaw drogich kamieni i kruszców szlachetnych, maszyn i narzędzi pracy, odzieży, materiałów jedwabnych, bielizny, naczyń i t. d., przyjmuje do oszacowania i przechowania przedmioty nie ulegające zepsuciu, oraz przyjmuje do komisowej sprzedaży ruchomości. *K a s a o s z c z ę d n o ś c i m. W a r s z a w y* przyjmuje wkłady oszczędnościowe i wydaje pożyczki w myśl statutu, nadto przyjmuje weksle do inkasa, lokuje fundusze, prowadzi rachunki czekowe i przekazowe. Wreszcie *Z a k ł a d y G a z o w e*, przejęte w r. 1927 w ręce miasta, jako wyodrębnione przedsiębiorstwo, mają na celu oświetlenie gazowe ulic, przeprowadzenie instalacji gazowych w domach prywatnych i gmachach publicznych, oraz fabrykację gazu świetlnego i produktów ubocznych. Nadto istnieją 3 teatry miejskie i kinematograf miejski.

Po zniesieniu Wydziału przedsiębiorstw miejskich koncesjonowanych, wyodrębniono je w autonomiczne, rządzące się własnymi statutami, przedsiębiorstwa: rzeźnie i targowiska m. stołecznego Warszawy, wraz ze stacją trychinoskopijną i stacją kontroli mięsa przywozowego, zakład oczyszczania miasta, który zarządza taborem miejskim i zakładem utylizacyjnym i który prowadzi obsługę przewozową wydziałów i instytucji miejskich, oczyszczanie miasta i posesyj prywatnych. Wreszcie w r. 1927 powstał miejski ogród zoologiczny.

Tak się przedstawia w ogólnych zarysach organizacja administracji komunalnej stolicy, jeśli o jej wykonawczą stronę chodzi, która nas tu przede wszystkim interesuje, jako dotycząca bezpośrednio właściwych zadań gospodarczych i kulturalnych zarządu miejskiego.

Zasadniczą cechą racjonalnej organizacji administracji komunalnej jest jej przejrzystość i prostota, oraz dostosowanie do istotnych potrzeb ludności. Z tego stanowiska oceniając obecną organizację samorządu stolicy należy stwierdzić, iż pomimo znacznych jeszcze braków i niedomagań, podział agend zarządu miejskiego stolicy dąży w coraz wyższym stopniu do ujednostajnienia i uproszczenia, w myśl wzorów zachodnich.

Najważniejszą reformą ustroju władz miejskich stolicy było stopniowe dostosowanie organizacji poszczególnych wydziałów do głównych gałęzi administracji komunalnej. Podczas gdy dawniej skarbowość miasta była rozbita na dwa wydziały finansowy i podatkowo - egzekucyjny, obecnie wydział finansowo-podatkowy grupuje całą politykę skarbową miasta. Podobnie obejmuje wydział oświaty i kultury całokształt spraw szkolnych i kulturalnych za wyjątkiem teatrów, jako odrębnego przedsiębiorstwa. Wydział techniczny obejmuje wszystkie sprawy mające podkład techniczny, wydział ogólny wszelkie sprawy administracyjno - personalne. W tych też trzech kierunkach, oświacie, finansach i służbie technicznej osiągnięto największą jednolitość, grupując wszystkie pokrewne funkcje i zadania w odrębnych działach, z wielką korzyścią dla usprawnienia administracji.

W wielkim dziale opieki społecznej i szpitalnictwa, obecnie rozdzielonym na dwa wydziały, połączono agendy lecznicze z agencjami pomocy i ochrony socjalnej, niemniej dla zupełnej zwartości tej gałęzi, wybijającej się po wojnie na plan pierwszy zadań administracji komunalnej, należałoby włączyć w wydział opieki społecznej dział zdrowotności publicznej, co pozwoliłoby na prowadzenie jednolitej polityki sanitarnej i społecznej, łączącej zadania „zapobiegawcze” z zadaniami „represyjnymi”.

Najpoważniejsze wątpliwości budziła organizacja wydziału przedsiębiorstw miejskich i koncesjonowanych, który został zniesiony w r. 1927. Łączył on tak zasadniczo różne agendy, jak tabor konny, obsługę przewozową i czyszczenie miasta z targowiskami i halami, rzeźniami, policją handlową itd. Poszczególne referaty tego wydziału zostały przydzielone do właściwych rzeczowo resortów.

W szczegółach zachodzą jeszcze poważne braki w organizacji biur i instytucyj miejskich. Wydział spraw ogólnych grupuje dotąd jeszcze w sekcji 3 rachunkowo - gospodarczej, sprawy zaopatrzenia, informując wydziały miejskie o źródłach i warunkach zakupu niezbędnych przedmiotów, co powinno należeć do wydziału zaopatrywania, a raczej specjalnej placówki aprowizacyj-

nej centrali, nadto prowadzi inwentaryzację mienia zarządu głównego, intendenturę gmachów centrali itd., co należy do innych resortów, więc wydz. finansowego i t. d. Organizacja pomocy lekarskiej dla pracowników, obecnie zgrupowana w wydziale ogólnym, może być znacznie racjonalniej prowadzona przez dział zdrowotności, nie rodząc odrębnych kosztów administracyjnych. Piecza nad rzemiosłem nie należy absolutnie do zadań wydziału ogólnego i winna być poruczona referatowi ekonomicznemu lub specjalnie utworzonemu wydziałowi przemysłowo - handlowemu, grupującemu sprawy popierania produkcji i obrotu, dalej sprawy administracji przemysłowej, dzisiejszej inspekcji handlowej i t. d.

Wydział techniczny nie powinien prowadzić kontroli prawnej i administracyjnej nad czynnościami przedsiębiorstw koncesyjnych i elektrycznych, działających na terenie Warszawy, oraz kontroli i wymiaru podatków, pobieranych od elektrowni, czynności te bowiem wymagają finansowo-administracyjnych podstaw i winny należeć do referatu ekonomicznego lub wydziału finansowo - podatkowego w porozumieniu z wydziałem technicznym. Urząd przemysłowy w dzisiejszej konstrukcji jest anachronizmem, pełni on jedynie funkcje przemysłowej władzy administracyjnej I instancji w zakresie czysto formalnym (konieczny nadzór sanitarny) natomiast funkcje popierania przemysłu i handlu nie należą do kompetencji urzędu przemysłowego. Dział kolowy nie ma nic wspólnego z działem przemysłowym. Odrębność takich działów, jak wydział straży ogniowej, Muzeum Narodowe i t. d. nie ma żadnego uzasadnienia konstrukcyjnego wobec olbrzymich kompetencji wydziałów technicznego, szkolnego, opieki i t. d. Wydział statystyczny, zupełnie nieodpowiednio połączony z biurem adresowym (racjonalniejsza tu właśnie kompetencja wydziału ogólnego), winien być rozszerzony przez połączenie z nim działu polityki ekonomicznej, względnie komunalnej.

Uderzający jest brak odpowiedniego ustosunkowania przedsiębiorstw do poszczególnych działów resortowych. Wszystkie przedsiębiorstwa są autonomiczne, nie pozostając w żadnym nawet luźnym stosunku z odpowiednimi wydziałami resortowymi. Niektóre z przedsiębiorstw, jak wydział zaopatrywania i komunikacje tramwajowe, nie mają nawet odpowiedników w administracji centralnej (brak referatu aprowizacyjnego i komunikacyjnego).

Istnienie „Agrilu” — nie uważam za niezbędne w postaci odrębnego przedsiębiorstwa. Majątki ziemskie pod Warszawą mają także i w myśl ustawy o reformie rolnej z r. 1925, głównie znaczenie aprowizacyjne, winny one zaopatrzyć miasto w warzywa, mleko, masło i nabiał, dalej owoce i produkty mięsne, przyczem wszystkie te gałęzie gospodarki mogą ze względu na świetne warunki zbytu w stolicy i okolicach lotniskowych dawać znaczne dochody, zapobiegając fałszowaniu środków żywności i spekulacji, specjalnie dotkli-

wych w tej właśnie dziedzinie. Majątki ziemskie należałoby więc bezwzględnie prowadzić ze stanowiska racjonalnego obrotu produktami mięsno - nabiałowymi, co należy do zasadniczych zadań Miejskich Zakładów Zaopatrywania Warszawy.

Ponieważ te ostatnie prowadziły do r. 1927 administrację części domów miejskich, nie było więc żadnego powodu, by administrację tę rozdzielić między właściwy Wydział przedsiębiorstw i Zakłady Zaopatrywania. Ponieważ jednak administracja domami nie należy do właściwych zadań zakładów aprowizacyjnych, należało wogóle administrację nieruchomości miejskich wyłączyć z Zakładów Zaopatrywania i wydziału przedsiębiorstw i przyłączyć do wydziału technicznego, lub finansowego, jako zawiadującego dochodami miasta. W ten sposób cały Wydział przedsiębiorstw miejskich i koncesjonowanych stolicy stał się zbyt dużym, co umożliwiło przeprowadzenie znacznych oszczędności budżetowych i osiągnięcie większej wydajności i sprawności pracy. Wydział przedsiębiorstw można było natomiast utrzymać jedynie jako centralny zarząd dla wszystkich przedsiębiorstw w rodzaju gazowni, tramwajów, w tem rozumieniu, jak go pojmuje zarząd m. Królewca, obejmujący wszystkie przedsiębiorstwa miejskie i mieszane, w których współdziała miasto, w jednej organizacji „Przedsiębiorstwa miejskie”. Wrócimy jeszcze do tego później, stolica jednak mniej nadaje się dla łączenia wszystkich przedsiębiorstw pod wspólnem kierownictwem, ze względu na rozrost agend. Z przedsiębiorstw miejskich należałoby dla wzmocnienia finansowego i potaniaenia administracji wyłączyć i poddać pod wspólne kierownictwo Kasę oszczędności, lombard miejski, Instytut wzajemnych ubezpieczeń, poczem utworzyć wraz z Kasą miejską, wchodzącą w skład wydziału finansowego, jedną instytucję finansowo-kredytową miasta, w rodzaju banku miejskiego. Instytucja ta miałaby prawo emisji papierów komunalnych i mogłaby przyczynić się do racjonalnego finansowania instytucyj i przedsiębiorstw miejskich stolicy.

Wreszcie należałoby przystąpić do utworzenia odrębnego działu polityki gospodarczej i komunalnej, któryby miał za zadanie uzgodnienie rozbieżnych nieraz zamierzeń administracyjnych poszczególnych wydziałów i instytucyj miejskich, w duchu nowych zdobyczy wiedzy technicznej i praktyki ustawodawczej. Działowi temu należałoby również oddać sprawy urzędu przemysłowego z wyłączeniem ruchu kołowego, który przejść winien do komunikacji miejskich, oraz sprawy popierania rękodziela, przemysłu i handlu, funkcje te bowiem wymagają wykształcenia ekonomicznego. Wydział straży ogniowej, który łączy się ze służbą bezpieczeństwa, należałoby na okres przejściowy przyłączyć do wydziału technicznego.

W organizacji władz miejskich należałoby rozróżnić ściśle między organami administracyjnymi, prowadzącymi politykę komunalną w pewnej dzie-

dzinie, a organami wykonawczymi i przedsiębiorstwami miejskimi. Nie jest np. dopuszczalne, by tramwaje miejskie, jako przedsiębiorstwo komunalne, decydowały w sprawach komunikacyjnych stolicy, których przyszłość rozwoju może leżeć właśnie w diametralnie przeciwnym kierunku, wykluczającym dalszą rozbudowę sieci tramwajowej (ruch autobusowy lub podziemne koleje). W łonie Magistratu musi istnieć specjalny organ dla łącznego traktowania spraw komunikacyjnych ze stanowiska potrzeb miasta i ludności. Należałoby w tym celu przegrupować dzisiejsze wydziały, biura i przedsiębiorstwa miejskie w możliwie najmniejszą ilość departamentów, któreby tworzyły swego rodzaju resorty, odpowiadające głównym działom administracji komunalnej.

Jako departamenty fachowe należałoby utworzyć:

1) *Departament oświaty i kultury*, obejmujący, prócz dzisiejszych agend wydziału, także teatry i muzea, archiwa, biblioteki, czytelnie i t. d.

2) *Departament opieki społecznej i zdrowotności publicznej*, obejmujący dzisiejsze dwa wydziały opieki i zdrowotności, oraz wszelkie agendy, mające związek z sanitarnym stanem stolicy;

3) *Departament techniczny* musiałby objąć dzisiejsze agendy, więc budownictwo nadziemne i podziemne, policję budowlaną, budownictwo mieszkaniowe, nowe budowy i konserwację starych, regulację miasta, budowę ulic, dróg i mostów, oświetlenie ulic, budowę dróg wodnych, ogrodnictwo, produkcję materiałów budowlanych (także betoniarnię, tartak, cegielnię i t. d.), czyszczenie ulic, wywóz oraz wyzyskanie śmieci i odpadków, straż ognio-
wą i t. d.

4) *Departament finansowo - podatkowy* miałby mniej więcej ten sam zakres działania co obecnie, grupując całokształt gospodarki skarbowej miasta, natomiast instytucja kasy byłaby wydzieloną z ogólnej administracji; do departamentu finansowego, należałoby jednak prowadzenie racjonalnej polityki i nadzór w stosunku do banku miejskiego.

5) *Departament ekonomiczny* obejmowałby samodzielny Wydział Stat., referat polityki komunalnej, urząd przemysłowy bez oddziału kołowego, grupujący wszystkie sprawy popierania przemysłu, rękodziela, handlu, wystaw, targów, politykę terenową i t. d. dzisiejszą inspekcję handlową, sprawy aprowizacyjne i t. d., nadto departamentowi temu podlegałyby w zakresie polityki ekonomicznej przedsiębiorstwa i zakłady o charakterze gospodarczym; wydział zaopatrywania, rzeźnie, targowiska, hale i t. d. Gdyby ze względów oszczędnościowych nie było wskazane utworzenie departamentu komunikacyjnego, należałyby tu nadto sprawy polityki komunikacyjnej.

6) *Departament ogólny* obejmowałby dzisiejsze agendy wydziału ogólnego

nego, wydział prawny, nadto biuro Rady Miejskiej; kontrola ze względu na kolizje uprawnień musiałaby być wydzielona jako organ przy prezydencie.

7) Departament komunikacyjny obejmowałby jako przedsiębiorstwa dzisiejsze zakłady komunikacyjne, tabor miejskie, zajezdnię samochodową, autobusy i t. d., oraz dział polityki komunikacyjnej i administrację ruchu kołowego i automobilowego.

8) Centralna kasa miejska na prawach departamentu obejmowałaby: a) centralną kasę miejską, b) kasę oszczędności, c) instytut ubezpieczeń, d) kasę targową, e) lombard miejski.

W zakresie każdego z departamentów należałoby odróżnić ściśle między naczelnym organem administracji centralnej, nadającym kierunek całej polityce komunalnej danego działu (funkcje zwierzchnicze), a przedsiębiorstwami wyposażonymi jak dotąd w pełni inicjatywy handlowej oraz technicznej, samodzielności (funkcje gospodarcze).

Skupienie większej ilości agend w jednym ręku pozwoli nie tylko na lepsze wyzyskanie sił zarówno kierowniczych, jak i pomocniczych, buchalteryjnych, służby, robotników i t. d., lecz nadto ułatwi osiągnięcie niezbędnej jednolitości administracji komunalnej, dziś cierpiącej wielce wskutek rozrzucenia zbliżonych agend po szeregu wydziałów i biur magistratu.

Sprawność administracji samorządowej zyska zwłaszcza na zgrupowaniu w jednym departamencie spraw, mających związek z gospodarczym i finansowym rozwojem miasta i ludności, wymagających bezwzględnie prowadzenia jednolitej polityki ekonomicznej, uwzględniającej nowe zdobycze nauki i praktyki. Scalenie działalności poszczególnych wydziałów, o jednakowym lub zbliżonym zakresie działania, może dać poważne oszczędności osobowe i rzeczowe.

Akcja scalenia funkcji dałaby się z korzyścią przeprowadzić także i w przedsiębiorstwach miejskich, niezbędną jest ona jednak przede wszystkim w działaniach administracyjnych. Jako przykład posłużyć mogą warsztaty miejskie, które istnieją odrębnie w kilku wydziałach i przedsiębiorstwach (wydział oświaty, straż ogniowa, tabor, wydział zaopatrywania i t. d.), a które skoncentrowane w jednej nowocześnie urządzonej hali warsztatowej mogłyby obsługiwać wszystkie placówki miejskie, potaniając koszty administracji. To samo dotyczy taborów samochodowych i zajezdni samochodowych istniejących odrębnie w kilku działach administracji komunalnej stolicy.

(Dok. nast.).

crus. 3099/8/11.

W 81515610 91

BUDOWA

I KOMPLETNE

URZĄDZENIA

RZEŻNI MIEJSKICH I EXPORTOWYCH,
CHŁODNI I FABRYK LODU

FIRMA

VAGN LOMHOLT

W a r s z a w a,

ul. Wierzbowa 8.

Tel. 172-25, 252-03, 80-00.

PROJEKTY, KOSZTORYSY, BADANIE RENTOWNOŚCI
I EKSPERTYZA.

SPÓŁKA AKCYJNA

F E R R U M

ZAWODZIE — KATOWICE.

STACJA KOLEJOWA:
B O G U C I C E.

ADRES TELEGRAFICZNY:
„FERRUM, KATOWICE”

Oddział I. Śruby, nakrętki, nity, sworznie, haki żelazne izolatorowe, trzony i wszelkie wyroby żelazne dla potrzeb kolejnictwa i telegrafu;

Oddział II. Odlewy kształtowe ze stali Siemens-Martina do 10 ton wagi jednej sztuki;

Oddział III. Osie do wozów ciężarowych surowo kute z obtoczonemi końcami i buksami oraz drobniejsze wyroby kute wszelkiego rodzaju;

Oddział IV. RURY GŁADKIE I BANDAŻOWE SPAWANE GAZEM WODNYM PONAD 300 mm ŚREDNICY DLA KANALIZACJI, GAZU I WODOCIĄGÓW.

WYŁĄCZNA EKSPLOATACJA PATENTU INŻYNIERA KŁOSOWSKIEGO NA NAKŁADKI ŁUBKOWE DO ZŁĄCZ KOLEJOWYCH, BEZ UDERZEŃ NA STYKU (patent Nr. 8250).

WŁASNE BIURA I REPREZENTACJE ZAGRANICĄ:

Amsterdam, Barcelona, Berlin, Kjobenhavn, London,
Milano, Oslo, Paris, Wien, Zürich, Tokio, Mexico.

GENERALNA REPREZENTACJA

JULJAN BRYGIEWICZ D/H,

WARSZAWA, HORTENSJA № 6

TELEFON 13-32, 13-34. — Adr. telegr.: FERROPOL, WARSZAWA.

RUCH PRAWNICZY, EKONOMICZNY I SOCJOLOGICZNY

organ wydziału prawno-ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego, poświęcony nauce i życiu prawnemu i gospodarczemu Rzeczypospolitej Polskiej—wychodzi regularnie od 1921 roku, pod redakcją Prof. Dr. Peretiatkowicza

Czasopismo to zawiera w każdym zeszycie (przeszło 300 stron) oprócz działu **artykułów** z dziedziny prawa i bieżących zagadnień gospodarczych, bogaty dział **bibliografji i sprawozdań** krytycznych z literatury prawniczej i ekonomicznej polskiej, francuskiej, angielskiej i niemieckiej; zamieszcza regularnie **przegląd prawodawstwa** w Polsce, ze specjalnem uwzględnieniem prawa administracyjnego (i samorządowego) prowadzonego systematycznie pod wytrawnym kierunkiem doskonałych znawców tej dziedziny naszego życia prawnego, daje stale **przegląd orzecznictwa** Sądu Najwyższego i **Najwyższego Trybunału Administracyjnego** dla wszystkich ziem polskich; wreszcie w stałym dziale kroniki ekonomicznej daje przegląd rozwoju poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego na całym obszarze Rzeczypospolitej (rolnictwo, przemysł i górnictwo, handel i komunikacje, stosunki robotnicze, stosunki kredytowe, walutowe i bankowe, spółdzielczość, **gospodarka komunalna**, ubezpieczenia).

PREMJĄ DLA ABONENTÓW.

Wszyscy abonenci otrzymują bezpłatnie album najwybitniejszych współczesnych prawników i ekonomistów polskich. Nadto mogą nabywać pracę Prof. Peretiatkowicza „Współczesna Encyklopedia polityczna” (pojęcia, państwa, import, eksport, partje, prasa, publicyści i politycy współcześni) po cenie niższej 4,50 zł. za egz. Pieniądże należy nadsyłać **wprost do Redakcji** (Poznań, Zamek P. K. O. 201.346), która wyśle zamówioną książkę bez doliczania kosztów pocztowych.

Prenumerata tylko roczna wynosi 20 zł. we wszystkich księgarniach.

Abonenci, którzy prenumerują pismo wprost w Administracji, Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, P. K. O. 200.032 mogą opłacać prenumeratę w 2-ch ratach (po 10,00 zł.): pierwszą przy zamówieniu pisma, drugą przed 1 czerwca danego roku.

Prenumeratę niższą (dla pp. sędziów, urzędników państwowych i samorządowych, pobierających stałe pobory oraz studentów) w wysokości 12 zł., płatnych ewentl. w 2-ch ratach po 6 zł., przysyłać należy **wprost do Redakcji**, Poznań, Zamek, pok. 9, P. K. O. 201.346.

Wydawnictwo księgarni F. HOESICKA—Warszawa

Samorząd Miejski na terenie b. Królestwa Kongresowego. Ustrój. Ordynacja Wyborcza. Władze nadzorcze. Obowiązujące przepisy prawne. Zebrał *Jan Strzelecki* 2.50

Ustawa o Rozbudowie Miast. Opracował i komentarzami zaopatrzył *Teodor Teoplitz*. Przedmowa *Zygmunta Nagórskiego* 4.—

Przepisy o Ochronie Lokatorów, objaśnione orzecznictwem Izby I i III-ciej Sądu Najwyższego w opracowaniu *Wł. Dbałowskiego i Jana Przeworskiego* 4.—

Ustawa o Najwyższym Trybunale administracyjnym z uwzględnieniem zmian wprowadzonych nowelą. Komentarz opracował *Dr. Wilhbinder*, em. Sędzia Najwyższego Tryb. Adm. 8.—

Przepisy o Przechowaniu objaśnione orzecznictwem Izby I, III i V Sądu Najwyższego w opracowaniu *Wł. Dbałowskiego i Jana Przeworskiego* 2.—

Ustawa o Państwowym Podatku Dochodowym w opracowaniu *Stanisława Kauzika* (Ustawodawstwo skarbowe) 1.—

Wykładnia Ustawy o Opłatach Stemplowych ustalona przez Ministr. Skarbu w 1927 roku Zbiór systemat. zaopatrzonej w skorowidz opracował *Achilles Rosenkranz*, Nacz. Wyd. 4.—

Kodeks Pracy (Polskie ustawodawstwo społeczne 1).
Ustawy i rozporządzenia. Oprac. *Jan Bloch*, Adwokat opr. 16.—

Przegląd Prawa i Administracji

im. Ernesta Tilla

Kwartalnik fachowo-prawniczy wychodzi bez przerwy od roku 1875.
(pięćdziesiąty trzeci rok)

Redaktorowie: **Dr. Roman Longchamps, Józef Münz, Dr. Artur Tili.**

Adres: Lwów, ul. Piłsudskiego (Pańska 4.) Telefon 7-69,
Rach. P. K. O. Nr. 141843.

Prenumerata roczna zł. 32, półroczna Zł. 16, kwartalna Zł. 8.

Dział teoretyczny z pracami najwybitniejszych prawników polskich: Sprawozdania z nowych książek prawniczych i ekonomicznych. Kronika. Biblijografia prawnicza. Dział praktyczny z orzeczeniami Sądu Najw. w zakresie Małopolski z judykatury cywilnej i karnej. Orzeczenia Trybunału Administracyjnego i Trybunału kompetencyjnego. Urzędowe ogłoszenia wpisów do rejestru handlowego Sądów Małopolskich.

„KRONIKA MIASTA POZNANIA”

KWARTALNIK POŚWIĘCONY SPRAWOM KULTURALNYM
STOL. MIASTA POZNANIA

REDAKTOR: **ZYGMUNT ZALESKI**

REDAKCJA I ADMINISTRACJA:

POZNAŃ, RATUSZ, POKÓJ 75.

„Kronika Miasta Poznania”, wychodząca 6-ty rok, zawiera prace historyczne, tudzież artykuły bieżące o mieście Poznaniu i zagadnieniach samorządu miejskiego.

Prenumerata roczna zł. 8.— zeszyt pojedynczy zł. 3.—

Biuro
Związku Miast Polskich
Warszawa, Mazowiecka 7,

tel. 107-11

udziela miastom wszelkich informacji w sprawach zakupów urządzeń
materiałów do budowy i prowadzenia przedsiębiorstw miejskich, zakładów
użyteczności publicznej, biur miejskich i t. p.;

załatwia zamówienia miast na wszelkie zakupy;

pośredniczy w zawieraniu umów z przedsiębiorstwami i firmami, podejm-
jącymi się wykonania urządzeń miejskich;

przyjmuje zgłoszenia wakujących stanowisk w administracji miejskiej
i zgłoszenia kandydatów na te stanowiska — pośredniczy w zebraniu
referencyj i opinij o kandydatach.
